

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK

f z e t e k

„Emlékek nélkül, népeknek híre csak árnyék...”
(Vörösmarty Mihály)

az Erdélyi Örmény Gyökerek
Kulturális Egyesület
havonta megjelenő kiadványa
XVIII. évfolyam 209-210. szám
2014. július–augusztus

A Fővárosi Örmény Klub minden hónap harmadik csütörtökén 17 órakor mindenkit szeretettel vár a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termébe, bejárat a Budapest V., Városház utca 7. szám felől

Szent Khoszrov imája s megemlékezések*

Örmény kódex-motívum

Emlékezzél meg Uram, és irgalmazz, áldd meg azokat, akik fogadalmakat tettek, és a Te szent Egyházadért gyümölcsözően munkálkodókat, és azokat, akik könnyőrélettel megemlékeznek a szegényekről: és belőled fakadó bőkezűséggel százszorosan engedd el tartozásukat itt és a túlvilágon!

Az istentiszteletnek egyik jellegzetes formája a fogadalom. Itt elsősorban a szerzetesekre gondolunk, akik valamilyen feladatot vállalnak az egyházban. Különösen fontos a szegényekről való gondoskodás. Bízunk Isten bőkezűségében is, s kérjük, hogy az itteni életünkhöz is adja kegyelmét, s engedje el a bűneink büntetését a túlvilágon.

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia örmény szertartás szerint – Bp. 2006., 40-42. o.

Lapunk az interneten: a www.magyarormeny.hu honlapon is olvasható.
Elektronikus levélcímünk (e-mail): magyar.ormeny@t-online.hu

Béres L. Attila

Felelevenített Karátsonyi örökség

A magyar történelem sokat köszönhet az örmény gyökerekkel rendelkező magyar főnemesi családoknak. A Fővárosi Örmény Klub látogatói közül bizonyára sokan tudják, hogy a XIX. század egyik legjelentősebb örmény eredetű családja volt a gróf karátsonyi és beodradi Karátsonyi. A családról a Pilisvörösvárott élő Fogarasy Attila tanár úr, újságíró-szerkesztő, helytörténeti kutató tartott lebilincselően érdekes és értékes, vetített képes előadást a Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál termében.

A klub háziasszonya, dr. Issekutz Sarolta köszöntötte az előadót és a megjelenőket, majd a júniusi klubdelutánt rendező Budapest XV. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat elnöke, Nuridsány Zoltánné, Mimi a Karátsonyi családhoz fűződő emlékeivel nyitotta meg az előadást.

Fogarasy Attila tanár úrtól sok mindent megtudtunk a jelentős vagyont, társadalmi elismertséget és megbecsülést szerzett Karátsonyi család eredetéről, nevééről, arról, hogy Szamosújvárra történt letelepedése előtti nemesi címerlevelét az erdélyi fejedelmek és a magyar királyok is megerősítették. Pilisvörösvárott a Karátsonyi grófok emlékét az idősebb emberek ma is szeretettel őrzik szívükben. Hogy miért, erre az előadás szerkesztett változatában – amelynek első részét a 4-6. oldalon adjuk közre – fény derül. Az első vetített kép a pilisvörösvári plébánia-templom tornyán is megtalálható grófi címer volt, amelynek ősi alakja, a koronás szirén, kezében az első ábrázoláson még tükröt, későbbiekben pedig ketős keresztet tart. A Karátsonyi grófi címerhez fűzött magyarázatokból megtud-

tuk, miért kétfejű majd egyfejű a sas a pajzson, mit jelent a mérleg, valamint az ágaskodó bika, a medve és a levágott török fejet tartó párdúc. A család jelmondata: PIETATE HONORE ET PERSEVERANTIA, azaz „Odaadással, tisztelettel és állhatatossággal” a júniusi klubmehívón is szerepelt.

Elhangzott az is, hogy a jelentős vagyonnal rendelkező Karátsonyi család bőkezűen támogatta az egyházat (templomot épített Beodrádon), híres volt művészetpártfogásáról (Munkácsy Mihály), és arról is, hogy nagy összeggel támogatták a kulturális életet. (Karátsonyi Guido a Magyar Tudományos Akadémiának 10 000 forin-

A Karátsonyi címer a vörösvári templom tornyán

A Fővárosi Örmény Klub közönsége

Fogarasy Attila, dr. Issekutz Sarolta és Nuridsány Zoltánné

tot adományozott, a koronaherceg születése alkalmából pedig 100 000 forintot ajánlott fel jótékonyági célokra, stb.)

Az előadó elmondta, hogy a Karátsonyi család fénykorát követő időszakról ad hírt Feketéné Ziegler Ágota: *Volt egyszer egy kastély* című, 2006-ban megjelent Pilisszentiván történetét feldolgozó kiadványa, valamint a *Romló kastélyok, fogyó birtokok* című cikkso-

rozat. Az előadás végén megcsodáltuk a Karátsonyi család lassan enyészetté váló épületeit, gyönyörködtünk Buda egykor legelőkelőbb és legdíszesebb magán-épületei közé tartozó Karátsonyi Guidó Krisztina körüti, romantikus stílusban átépített fényes palotájában, a régi főúri kastélyok hangulatát idéző könyvtár, színházterem és képtár vetített képeiben, és azt is megtudtuk, mi lett a palota későbbi sorsa.

A nagy tapsot kapott előadást követően dr. Issekutz Sarolta megköszönte a megjelenteknek a részvételt, majd az általa szerkesztett Délvidéki örmény nemesek – Elemér – Écska – Nagybecskerek című könyvet adta emlékül Fogarasy Attilának a „remek, érdekes, pergő és lebilincselő” előadásért. Nuridsány Zoltánné pedig egy üveg ötcsillagos örmény konyakkal köszönte meg a tartalmas előadást. A klubdelután a nyári programok és a választási információk ismertetésével folytatódott, majd agapéval ért véget.

Fővárosi Örmény Klub

2014. július 17., csütörtök 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme, bejárat: Bp. V., Városház u. 7.

Műsor

Film **Kabdebó Tamás**

író, költő, műfordítóról
és megzenésített versei

Bevezetőt mond: **Kabdebó János** elnök

Rendezői: Budapest Főváros XIII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat

Támogató: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület
és a Fővárosi Örmény Önkormányzat

Fogarasy Attila

A Karátsonyi család története

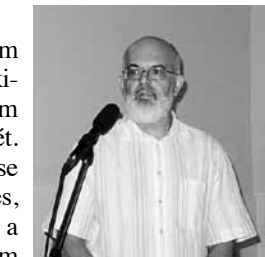
(1. rész)

A jeles magyarörmény család grófi ágának címerén ez a jelmondat olvasható: „Odadással, tisztelettel és állhatatossággal.” E nemes jelmondat hűen kifejezi a család minden tagjának jellemét, a magyar közéletben és kultúrában betöltött szerepét. Cikksorozatomban – e címerből és jelmondatból kiindulva – szeretnék néhány eseményt kiragadni és arcélt felvillantani ezen nagy múltú család történetéből.

Amiről a címer mesél...

Jómagam sem történész, sem heraldikus nem vagyok, ám kicsi gyerekkorom óta ismerem a Karátsonyi család címerét. Minden vasárnap, a szentmise előtt megcsodálhattam érdekes, ódonnak tűnő kőfaragványait a pilisvörösvári plébániatemplom tornyán, és később is, amikor a mellette lévő iskolában tanultam két éven át. Felnőtt koromban, amikor már tanárként néztem rá a tantermek ablakából, apámtól már azt is tudtam, hogy ez a gyönyörű címer a Karátsonyiaké, akik utolsó földbirtokosai és kegyurai voltak szülővárosomnak. 2000-ben a templom renoválásakor az is kiderült, hogy a címer nem kőből faragott dombormű, hanem kerámia. Ennél azonban jóval többet is megtudtam a címerről és a címernek köszönhetően, amikor apámhoz hasonlóan magam is kutatni kezdtem városunk múltját: a címer szép lassan feltárta a szunnyadó múltat elmesélve nekem a család történetét.

A bánlakai kastély egyik kődíszén egy sellő látható, kezében tükrökkel. Ez a félig nő, félig hal vagy kígyó vagy sárkány formájú alak nem más mint a mondabeli Meluzina,

Fogarasy Attila

Bánlakai kastély domborműve

akibe halálosan beleszerelmesedett Raymondin gróf. Meluzina oly feltétellel lett a francia gróf nejevé, hogy hetenként egyszer, midőn sellő alakját fölveszi, ne háborgassa. Így is lett. Teltek-múltak az évek, és már több gyermekük is született, amikor a kíváncsi férj nem bírta tovább, és egyszer mégis megleste, amikor Meluzina visszaváltozott sellővé.

Ekkor az örökre eltűnt férje szemei elől. (A monda egyik változata szerint levette magát a palota tornyának ablakából, baja azonban nem lett, mivel sárkányszárnyai voltak...)

A középkor kedvelte a metaforákat, allegóriákat, a képes beszédet. Meluzinában az akkori férfiak az asszonyok furcsa kettősségét, kiismerhetetlenségét látták: van egy kedves, imáandó, gyermeknevelő, családszerető énjük, és van egy titokzatos, érthetetlen, olykor démoni énjük is. Talán a Meluzina egy késői, megszelídült változata a férfiak által ma is oly gyakorta említett „házi sárkány” kifejezés...

Visszatérve a történetre: a monda szerint Meluzina a francia Lusignan uralkodó család ősnője volt. A Lusignanok – és ez már nem monda, hanem

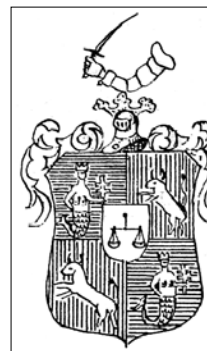
történelem – számos uralkodót adtak Európának, de Örményországnak is több királya volt Lusignan. A család tagjai közül kiemelendő Lusignan Guido, aki 1186-ban a jeruzsálemi királyság ura lett.

Az ősi címeralak nemcsak magában a címerben és nemcsak a bánlakai faragványon jelenik meg, hanem még számos helyen: például a budai Karátsonyi-palota díszpárnaín vagy gróf Karátsonyi Jenő lovagi pajzsán. A Guido keresztnév is visszaköszön a grófi család legjelesebb tagja, gróf Karátsonyi Guido nevében. Nem véletlenül. Az örmény származású család büszkén adta tovább generációról generációra a legendát, hogy Gratian nevű ősük (a Gratian magyar fordításaként jelenik meg azután a Karátsonyi családnév) egy francia herceg volt... Talán egyenesen Lusignan-származék, előkelő királyi sarj...

Hogy ebből mi a való, és mi a mese? Ki tudja? A múlt homályába vész... Vélhetően a család több más örmény származású családdal együtt Moldovából menekült Erdélybe (egyes adatok szerint Botosaniból) az ottani üldöztetések elől, és kezdett új életet Szamosújváron. Az erdélyi

Karátsonyi Jenő lovagi pajzsja

A Mária Terézia által adományozott címer

Bánlakai kastély domborműve

miságot jelképező kettős keresztet tart a kezében. A pajzsnak már négy mezője van, amelyekben tükröztetve van a Meluzina és egy ezüst bika, ami nyilvánvalóan a család foglalkozására: a marha- és bőrkereskedelemre utal.

Szamosújváron a Karátsonyiak jelentős megbecsülést szereztek maguknak. Bányai Elemér így ír a Karátsonyiakról szóló könyvecskéjében: „Szamosújvár történetében a legkimagaslóbb szerep jutott a mai Karátsonyi grófok őseinek. Nevüket tiszteltté és felejthetlenné tették már Szamosújvárt való tartózkodásukkal, melynek polgárai közül, mint városalapítók, mint kormányzók, mint alapítók, mint vezérszerepet játszó férfiak, magasan kiemelkedtek. A mai gróf „Karátsonyi család az őshaza legrégibb törzsiökös nemzettségéből való. Eredetüket Grácián hercegig felviszik, sőt a hagyományok szerint a család egyik legrégebbi őse, már az ősi hadakozások idején, mint kitűnő harcos ismeretes volt.” (A szamosújvári és beodrai gróf Karátsonyi család története. Szamosújvár, 1902.)

A Karátsonyiak kivették részüket a háborús áldozatvállalásban és jeleskedtek a törökellenes harcokban, ennek köszönhetően jutottak birtokokhoz a törökök kiűzése után a Bánátusban. A címerben ötödik, beékelt mezőként jelenik meg ez a történeti elem: egy ágaskodó párduc, amely jobbáiban babékoszorús kivont kardot, baljában levágott török fejet tart. 1851-től jelenik meg a cí-

mer 3. mezejében, a tükröztetett bika helyett a Marczibányi család címerállata: a kardos medve. Ekkor kötött ugyanis házasságot gróf Karátsonyi Guido Marczibányi Máriával. (E házasság révén jutott a Karátsonyi család birtokába a pilisvörösvári uradalom is.)

Karátsonyi címertan

Bár Guido gróf jelentős szerepet vállalt az 1848-49-es szabadságharcban mint a pesti nemzetőrség egyik megszervezője, és emiatt egy időre birtokait is elveszítette, az uralkodó gyorsan megbocsátott neki – köszönhetően annak is, hogy édesanyja, Stahremberg Alojzia nagy befolyással rendelkező, jeles birodalmi család sarja volt. Karátsonyi Guido 1858-ban már birodalmi grófi címet tudhatott magáénak. Ekkor jelenik meg a címerben a grófi korona és a kétfejű sas – utóbbi két helyen is: a vágott szív pajzson és a sisak-

A birodalmi grófi cím megszerzése után

díszek között. A sisakdíszek közötti sas azután 1874-ben egyfejűvé válik, amikor Ferenc József császár a magyar korona országaira is kiterjeszti a grófi címet.

A végleges címerben – amelyet heraldikai munkák is szívesen állítanak mintának – díszítőelemként megjelenik két pajzstartó telamon: egy kétfarkú oroszlan és egy griff, és egy szalagon a család fent idézett jelmondata is.

A címertan – bár képekben elmeséli a család történetét – nem adhat számot a Karátsonyiak kitaró munkájáról, jeles cselekedeteiről, nagylelkűségéről, nemes jellemvonásairól, melyek révén nemcsak hogy beilleszkedtek a magyar nemzetbe, de e nemzet legjelesebbjei közé emelkedtek. Mind ezekről bővebben legközelebb ejtünk szót...

Folytatjuk

(Linkajánló: karatszonyi.hu)

A II. kerület lakói nagyon szeretik az örmény ízeket

Idén 2014. június 14-én rendezték meg a hagyományos II. Kerület Napja rendezvénysorozatot a Millenáris Parkban. Már 10 órakor hatalmas tömeg, rengeteg gyermek élvezte a különböző műsorokat, köztük Halász Judit népszerű és nagyszerű hangversenyét. Mi, nagyszülők, gyermekeink és unokáink együtt énekeltek az előadóval a jól ismert dallamokat.

A színpad közelében már 11 óra táján megkezdődött a csoportosulás az Ízek utcája örmény sátra előtt, és iz-

Vendégek sora az örmény menüért

Buslig Gyula és Dr. Láng Zsolt polgármester az örmény sátor előtt

gatótan várták az örmény ízeket, holott a kóstoló csak 12 órakor kezdődhetett el. Hogy elfoglaljuk vendégeinket, a kerületi örmény önkormányzat elnöksége beszélt az egyre dagadó csoporthoz a hazai örménységéről, a magyarörményekről és kulturális küldetésünkről. Mindenki elvethetett az Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek kirakott példányaiból, hogy megismerjék sokrétű tevékenységünket. Felhívjuk a figyelmet az őszi nemzetiségi önkormányzati választásra, amelynek előfeltétele a nemzetiségi szavazók előzetes regisztrációja, amelyhez a szükséges nyilvántartásba vétel iránti kérelmet is elvihették magukkal, ha valaki nem találta meg a postán kiküldöttet.

Az örmény sor már majdnem a nagy csúszdáig húzódot, mire elkezdhetük az ételosztást.

A menüsor *Örmény pilaf* (fűszerezett darált sertés- és marhahússal, vajon megfuttatott mazsolával és szárított gyümölcsökkel gazdagított, húslében párolt rizseshús), *Örmény vegyes saláta* (burgonya, sárgarépa, cékla és szárazbab megfőzve és feldarabolva, savanyú káposzta, csemege uborka feldarabolva, az olajban

pirított vöröshagymával megöntözve, öszszekeverve és sózva) és *Mézes almás táska* volt, melyből közel 300 adagot osztottunk ki régi-új rajongóinknak, protokoll vendégeinknek.

Köszönetet mondunk a Budapest Főváros II. Kerületi Önkormányzatnak, hogy idén is – mint minden évben – támogatta a nemzetiségek gasztronómiai bemutatkozását, amely igen nagy sikert aratott. A II. ker.-i Örmény Önkormányzat is adott további támogatást a rendezvényre, hogy minél többen tudják megismerni az örmény ízvilágot.

Vajon találkozunk-e jövőre is? Ez a II. kerületi örményeken múlik, akik a 2011. évi népszámlálás adatai szerint a legnagyobb létszámban élnek e kerületben Magyarországon. Ők döntenek a regisztrációval, és a nemzetiségi választások során szavazatukkal a kerületi örmény önkormányzatról, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesületünk, mint jelölősorozat által felvállalt és irányított örmény kulturális misszió – továbbfolytatásáról.

Segítsenek, hogy tovább folytathassuk a 6. ciklusban is!

dr. Issekutz Sarolta elnök

Az örmény ízvilág tálalói: Sergio és társa

Zárug László: Az örök fény és Az örök igazság c. versesköteteinek bemutatása

A Zuglói Örmény Önkormányzat 2014. május 13-án a zuglói Lipták-Villában tartott hangulatos, dedikálással egybekötött zenés könyvbemutatót a sepsiszentgyörgyi Zárug László megjelent műveiből. Zárug László foglalkozását tekintve gépészmérnök, de diplomája van zongora szakon, énekel és verseket is ír. Utóbbi tevékenységének eredményeként született meg Az örök fény című kötet.

Zárug László

Mint megtudtuk, már gyerekkora óta foglalkozik költészettel, így nem csak olvasott, de írt is. Mint mondja, meglátása szerint a sűrű hétköznapiakból hiányzik az igazi művészet, ezért technikai végzettségétől eltekintve döntött úgy, hogy verseket ír. A most megjelent kötet kiadásának gondolata már tavaly megfogant, amikor az alkotót felkérték egy verses rovat szerkesztésére, a Szent Gellért Erdélyi Lovagrend lapjában. Zárug László egy hónapig tartó munka után jelentette meg Az örök fény című verseskötetét, amely egy trilógia első része. Ezt követi feltehetően idén Az örök igazság és Az örök élet című könyvek kiadása, amelyek a versek mellett bölcseszövegeket is tartalmaznak majd.

„A most megjelent kötet célja a versolvasás serkentése még azok számára is, akik nem igazán szeretnek költeményeket olvasni – ezért választottam a jól érthető és egyszerű megfogalmazásokat. Terveim szerint a második kötet, Az örök igazság húsvétra jelenik meg, míg a harmadik, Az örök élet, 2014 karácsonyára” – mondta el a szerző.

A kötet sokszínűségét az élet számos területe ihlette: a szerelem, a szegénység, az el-

hagyatottság, árvaság és egymásrautaltság, de a szociális igazságtalanság is megjelenik a versekben. Mindezek ellenére a versek írója a hitre és reményre fektette a legnagyobb hangsúlyt, mivel tapasztalata szerint ez élteti és tartja össze az emberiséget. A magánvállalkozóként ismert Zárug László nemcsak verseket ír szabadidejében, hanem zenélni is szokott. Mint mondta, a

sepsiszentgyörgyi Művészeti Népiskolában tanult négy évig zongorázni, de énekelni is szeret. Mivel a hétköznapi megterhelők számára, versírással, énekléssel és más művészeti ágak kipróbálásával töltődik fel.

Az esten a műveket Simon András színművész adta elő, míg a szerző maga a költő és együttese gondoskodott.

Zárugné Tancsin Katalin, ZÖÖ elnök

Dr. Erdő Péter ünnepi szentmiséje az örményeknél

(Fotó: Kabdebó János – cikkünk a 19-23. oldalon.)

Dr. Bányai Elemér

Egy népfaj pusztulása*

Az a szociológiai folyamat, ami az erdélyi részek egyes pontjain pár évtized óta végbemeget, különösen érdemes a magyarság figyelmére. Pusztulóban van egy népfaj, melynek tökéletes kifusztulását megakadályozni azonban hazafias ügy és nemzeti érdek volna egyaránt. Egy hosszú történelmi processzus végső fejleményei bontakoznak ki abból a képből, amit az erdélyi nemzetiségek egyik legderekabbja és talentumban legkiválóbbja tár fel mai mivoltában s ez a kép jelen voltában, valamint lassú átalakulásának különféle stádiumában, igen érdekes szociológiai tanulságokat demonstrál. Nem a székelység pusztulásáról van szó, hanem egy másik fajtáról, melyet a magyar publikum jóformán ma sem ismer: az örményekről. S miután az utolsó két és fél században alig van nemzetségi e hazában, melyet a magyar kultúra ereje annyira átforgált volna, mint az örményt, ez a tény szinte ünnepi alkalom arra nézve, hogy a magyar szellem emez átalakító erejének hatását, útját és körülményeit történelmi fontosságú események kapcsolatában megvilágítsuk. 1672-ben költöztek be nagyobb számmal az első örmény tömegek Erdélybe. A letelepülés a XVIII. század elejéig tartott s egy-egy csoport kihúzódott Magyarországra, a temesi bánországba, Aradmegyébe, míg egy másik rész, melyből ma már hirmondó sem él, Újvidéken vont a magát. Óriási vagyont, nagy műveltséget hoztak be az országba s az együttes életre való intézmények kész konstrukcióját. Ahol csak lehetett, városokat, egyházi szervezeteket alkot-

tak s külön a maguk világi főintézményét, az úgynevezett *örmény kompániát*, melyet Szamosujvárról igazgattak. Mint egy kis fejedelemség, úgy élt az erdélyi örménység még a XVIII. század elején is a maga pátriáiban s életmódjukat mindenütt a legnagyobb zárkózottság jellemezte. Városaik számára szabadalmakat szereztek, a földterületet, melyre városaik építették, saját vagyonukkal vásárolták meg s külsejében a modern kulturvárosok legszebb típusait alkották, mialatt belső életük alapját a tradíciókhoz való ragaszkodásra, a teljesen zárt társadalom fejlesztésére fordították. Hü visszatükrözője volt ennek a szellemnek és vezérgondolatnak a máig legerősebb szervezeti és legtipikusabb örmény város: Szamosujvár. Északi és déli irányban húzódó lapályba építve, a körülövező hegyek mellett úgy húzódtott meg, mintha eleve bűvőhelynek szánták volna. S a természet-től való eme gátak erősítéséről még külön is gondoskodtak az örmények a várost körülvevő kőfalakkal és a várostól jó messze elhúzódo országutakkal.

Ebben a kínaiasan óvatos gondolkodásban és zárt életmódban nincs semmi különös és semmi meglepő. Egy olyan faj iparkodott ezekkel az elkerítési eszközökkel védelmet biztosítani magának, mely évszázadokon át a folytonos üldöztetés, pusztítás és sanyargatás veszedelmei között élt, melynek védelmére tehát a mult semmi reményt nem ígért, a jelen pedig semmit nem adott. Ám mikor a letelepülés, társadalmi megalakulás és szervezkedés mun-

* (Eredeti írásmód) – Zuboly könyve – dr. Bányai Elemér válogatott munkái (A Budapesti Újságírók Egyesülete, 1916)

kája mindenütt végbement: jelentkezett az étellel való érintkezés állandó szüksége és itt érte a viszonyokkal való megalkuvás első kényszere az örményeket. Közigazgatásukat, egyházi, társadalmi intézményeiket vezethették a maguk nyelvén, a liberális erdélyi fejedelemség ebbe bele nem szólt, de a kereskedelem folytatására, miután jobbára magyar felekkel álltak összeköttetésben, el kellett sajátítaniok hamarosan a magyar nyelvet. Hatóságaiknál pedig a XIX. század elején alkalmazniok kellett olyan egyéneket is, kik a guberniummal való érintkezés nyelvét, a latint is, tökéletesen birták. A magyar nyelvet korán elsajátították; miként Jósika írja emlékirataiban, kezdetben igen furcsán beszélhették jövevény atyáncfiai a magyar nyelvet, de azért beszéltek, sőt az intelligensebb elem már írásban is elég jól elsajátította. De még a nyelv elsajátításánál is gyorsabban történt nemzeti viseletüknek a magyarral való felcserélése s hogy ez milyen korán kezdődött, mutatják azok a templomi freskók, egyházi vonatkozású képek, hol örmény férfiak, nők és gyermekek már a XVIII. század elején magyar viseletben szerepeltek. Az örmény zárt társadalom ezekkel a tünetekkel azért még korántsem állott a bomlás útján, éppen csak elvonult felette a magyar kultúra szellője, melyet tudomásul nem venni vagy ignorálni nem lehetett. A bomlás lassan ment s minden bomlási folyamaton keresztül huzódott egy főszerpont, az általános jólét érdeke, mely öntudatosan, leginkább azonban öntudatlanul, de közönyössé tette őket szerveztük faji jellegének csökkenése iránt.

Az egységes igazgatás alatt levő örmény kompániák először is gyorsan különváltak s ezzel az erő, mely szerveztségükben rejtett, már kisebb hatásúvá vált. Püspökük halála után nem tudtak az új püspök személyében megállapodni, ami a római szent-

szék beavatkozását provokálta s miután a püspöki szék évtizedek mulva sem lett betöltve, lassanként az erdélyi római katolikus püspöki egyházmegye hatáskörébe kerültek, ahol ma is vannak. Ámde bárminő jólétben éltek s bármennyire irigyeltek voltak az erdélyi népektől, a magyarsággal nem forrhattak össze ellentétes nyelvük és ellentétes műveltségüknél fogva. Más szokások, más nézetek, más érzések követői lévén, bármennyire demonstrálták hazafiságukat, a társadalmi életben nem voltak elismerve. S miután mindig az a hiány fáj az embernek, ami még van, az örmények is eme hiányok fokozatos megszüntetésére törekedtek. Ekkor kezdődik az intelligensebb elemeknél a magyar nyelv nagyobb mérvű elsajátítása, a magyar irodalom iránt való érdeklődés és a magyar szokások felvételének kezdete. 1824-ben pedig megjelenik Bécsben, Szamosujvár városa költségén, az erdélyi örmény ifjúság használatára az első örmény-magyar ABC-könyvecske, mely a maga igénytelenségével egy készülődő szociológiai átalakulásnak immár nevezetes szimbóluma. Nem magyar ember volt a készítője ennek a könyvecskének, hanem egy tetőtől-talpig való örmény tanító-mester – Gábrus Zakariás, – aki még egy örmény hagyományokon és műveltségen nevelődött generációnak volt az ivadéka s bárha az ő irodalmi működése egyfelől a tradíciók továbbadására irányult, másfelől már öntudatosan jelentkezett nála a belátás, hogy a magyar nyelvet minden örménynek el kell sajátítania, mert a magyar nyelv tudása nélkül a hazai örménység a legnagyobb gátat állítja boldogulása elébe. Négy év múlva egy másik, szintén igen jelentéktelen, de társadalmi szempontból nevezetes fontosságú nyomtatvány jelent meg – *Világosító Szent Gergely Officiuma* címmel, mely már egyházi énekeknek magyar nyelv-

ven való fordítását tartalmazta. Ez a munka is Gábrus tanító-mestertől való, valamint később az „Isten áldd meg a magyart” és a „Hazádnak rendületlenül” himnuszok örmény fordításai is. Ezeket a darabokat már azok számára készítette Gábrus, kiknek nem volt sem idejük, sem alkalmuk a magyar nyelv megtanulására.

A Gábrus Zakariás működésével egyidejűleg történt a világi közigazgatás terén egy – magyar szempontból – fontos, vagyis korszakos lépés. Szamosujvár városa ugyanis elhatározta, hogy jegyzőkönyveit, ügyvezetését az örmény helyett ezentul magyarul cseréli fel és a hatóság hivatalos nyelvét a magyart teszi. A határozat révén magától értetődő lett, hogy a tisztviselői kvalifikáció egyik kellékül a magyar nyelv tudása volt kijelölve. A világi akció után egyházi téren folyt a magyar nyelv érdekében való előkészítő munka és a múlt század negyvenes éveiben már a templomi prédikálószékben is felhangzott a magyar szó. Mindezek a változások lassan, észrevétlenül folytak, miközben az örménység tömegében a faj, a múlt és a nyelv iránt való érzelmi szimpátiák erősen éltek. Az 1848-iki átalakulások az örményeket is minden jogok részeseivé avatták; ekkor aztán megnyílt az út mindenki számára az érvényesüléshez. Az örmény nyelv és szokások meghuzódtak egyes családokban s az egyházban, az iskola nyelve azonban kizárólag magyar lett ezután, habár örmény alapokból létesítették s a jellege is felekezeti volt. Ugyanez történt Erzsébetvároson is, csakhogy ott valamivel előbb s miután más viszonyok közé jutottak, valamivel gyorsabb tempóban. Gyergyószentmiklóson, Csikszépvízen ekkor a lakosságnak 99 százaléka tudott már magyarul, a többi helyeken pedig – hol aránylag nagyobb számmal, de szétszóródva éltek, mint Désen, Máramaroszigeten,

Tordán, Kézdivásárhelyen, Kolozsváron stb. – már kivétel nélkül beszéltek a magyar nyelvet. A szervezettebb kolóniákban ezek a magyarul tudó örmények, vagyis az ifjúság lett a magyarosodás úttörője a családokban. A nyoma ennek az állapotnak Erdélyben még ma is megvan, de már ritkaság s néhány év múlva, az öregek kihaltával, teljesen megszűnik.

A magyar nyelv, magyar kultúra és magyar szokások felvétele azonban nemcsak a tökéletes megmagyarosodást eredményezte, hanem a tradícióktól való végleges elszakadást is. S amikor ez az elszakadás megindult, akkor kezdett a magyar örménység gazdaságilag is pusztulni. Ezt a példát azonban a bánáti vidékekre költözött örmény telepesek életével lehet illusztrálni legjobban. Ezek a telepesek jobbára Szamosujvárról, Erzsébetvárosról és Gyergyószentmiklósról kiköltözött dúsgazdag örmények voltak, kik a török kiűzésével felszabadult óriási, sok helyen mocsaras, miveletlen földterületeket megvásárolták és gazdálkodáshoz fogtak. A másik rész folytatta tovább is a kereskedést bent az országban, de kifelé is, Bécsig, Hamburgig, Parisig. Majdnem valamennyien nemességre emeltettek s már az első generációban az ifjabb ivadéknál jelentkezett egy olyan törekvés, mely vagy kicsinyelte, vagy praktikusnak nem tartotta apái foglalkozását s ennél fogva más ambíciók elérésére törekedett. Az *örmény dsentri* tipusa itt fejlődött ki legkorábban, majd Erzsébetvároson s mindkét helyen hivatását jóidón keresztül abban látta, hogy amit apái megszerettek, muzsikaszó mellett, sirvavigadó magyar módszer szerint elköltötte, adósságokban merült s azután hivatali exisztencia után nézett. Néhány családban, ahol a tradíciók ereje teljesen nem bénult meg s a morális érzést sem ejtették meg kába, csillogó, a ne-

messég és az arisztokrácia allűrjeit majmoló külsőségek, a gazdasági erő épen fennmaradt, legtöbb helyen azonban, mihelyt az örménység politikailag felszabadult és a magyar műveltségben tökéletesen felolvadt, gazdasági csőd árán szerezte meg magyarrá való lételét. Más színezetben és más motívumok hatása alatt ugyaneme tünetek jelentkeztek az erdélyi örménység körében, melyet ösztöne és élete körülményei közel két századig a kereskedői foglalkozásra utaltak. A nagyapa és apa munkájából az unoka azonban már kiszakadt és a megkezdett ipari, kereskedői munkák, megszerzett, jól megalapított és tőkét ígérő kereskedelmi vállalatok egyenként megszűntek. Az a speciális magyar nemzeti előítélet, hogy a kereskedő, iparos nem ember s még ha produktív is a szakmájában, csak félig társadalmi lény, csodálatos módon átplántálódott az örmények gondolkozásmódjába, mihelyt a magyarosodás első stádiumán átjutottak.

Az ifjabb generáció a produktív pályák iránt való utálatában a lateinerpályákat szálolta meg s az apja anyagi erejét felemészítve, olyan társadalmi rendbe tolta fel magát, hol, amiben eddig legkevesebb része volt, a társadalmi elismerésben dúslakodhatott most a burzsoázia szomszédságában. *Hivatalista, vagyis ur* iparkodott lenni mindenki s ma már az egykor virtuozitásig élelmes és kereskedelmi koncepcióik iránt gazdag vénával bíró faj nem is képes az életküzdelmekben a biztosnak minősített lateiner-pályákon kívül másféle professzióban erejét kipróbálni. Végső határa ennek a degenerációnak alig 15-20 évvel előbbi időkbe nyulik vissza s az országos gazdasági válságokon, az élet megváltozott feltételein kívül előidézte egy olyan körülmény, mely szintén a faji és társadalmi átalakulás következményein szilárdult meg. Az intézményekkel,

szokásokkal, hagyományokkal és mesterséges eszközökkel kinaifalszerűen zárkózottá fejlesztett örmény társadalom minden oldalát 1850-től kezdve erős rés-ütések érték. Például Szamosújváron még a múlt század hetvenes éveit végén is az országút nem a városon keresztül vezetett, vasút a városnak még a környékén sem járt, az üzérkedési formák tehát csekély módosulással még abban a rendszerben folytak, mint a XIX. század elején. Ámde a közlekedési eszközök váratlan beálltával a kereskedelmi élet nemhogy fejlődött volna, hanem fokozatosan hanyatlott. A legujabb nemzedék annyira megszállotta a hivatali egzisztenciára vezető iskolákat, hogy a szakiskolák számára emberanyag már nem jutott s így a kereskedelem modernebb formáit ez az évszázadokon át kereskedésből élő faj nemcsak hogy nem fejleszthette, de el sem sajátította. Következtek azután úgynevezett kulturális alkotások, amiknek egyik karikatúrája gyanánt jelentkezett két állami főgimnáziumi intézmény létesítése a két fő erdélyi örmény városban; vagyis olyan helyeken, hol a népfoglalkozás fejlesztése a főgimnáziummal merőben ellentétes intézményt kívánt volna. Állami bölcsesség és malomalatti politika hozta létre ezeket az intézményeket, melyek még jobban siettették a produktivitásra teremtett faj nagy tömegének e téren való fontos hivatása elzárását. Erdélyben 1870-ig a kereskedelem majdnem kizárólag az örmények kezében volt. Ők voltak a szenálók, börzianerek, vállalkozók, közvetítők, termelők egy személyben. Innen kezdve lanyhul a hatásuk és szűnik meg rohamosan jelentőségük, úgyannyira, hogy harmincöt év alatt legkevesebb 70 százalékarányában szorultak le a kereskedelmi élet teréről. Két és fél évszázad alatt a beolvasztó és átalakító munka tehát végbement s ma már ez a faj éppen annyira magyar, mint a

legtélivébb bennszülött. S éppen annyira nem él kereskedői szellem benne, mint a magyarban s előítéleteiben, jó és rossz tulajdonságaiban is hozzáidomult a mintaképhez, melyre formálódott.

Az átalakulási folyamat társadalmi törvényszerűséggel ment végbe. Kis töredék lévén a magyar nép tengerében, sorsa már eleve az volt s életérdeke is ezt parancsolta, hogy az idők folyamán nem csak érzelmileg, hanem nyelvben, szokásaiiban, eszményeiben és törekvéseiben is magyarrá váljon. Miként az egyes embernél a fizikai pusztulás folyamata, akként járta le magát náluk is - amennyire társadalmi közösségben ez lehetséges - a történelmi tényezők átalakító ereje, melyek eredménye a mai magyar örménység. A szellem lassú kialakulásának törvényszerű tünetei, hogy a mindegyre apadó öntudatból előbb a komplikáltabb grammatikai formák és összetételek lépnek ki, azután a kevésbé komplikáltak egészen a legegyszerűbb, legrititívebb önkifejezéseikig, egy népfaj szimbolikus halálában is ugyanazokkal a törvényszerűségekkel járnak. A fogalmak után következnek a képzetek, ezek után az igék s legvégül maradnak az indulatszavak és indulathangok a pusztulásnak induló agyszervezetből, miután már előzőelei egyenként megszűntek. Az örmény faj átalakulásában is így maradtak ki rendre egyes tulajdonságok, míg végül a faj, mint etnográfiai fogalom, eltűnt. A népnyelvben ezt az érdekes formációt most lehet leginkább kimutatni a maga roncsolt, minden harmadik-negyedik szavában magyarral kevert állapotában. A faj történelmi életében pedig azokkal a járulékokkal, melyek egy nép csontvázának speciális izomrendszert alkotják. *A magyarrá való alakulás főbb bázisai és mozzanatai voltak: a régi*

vallás elhagyása, a nemzeti (örmény) viselkedés mellőzése, a magyar nyelv elsajátítása, a magyar műveltség felvétele, miknek ellenében a másik oldalon a faji tulajdonságok ugyanannyi feláldozása.

A primitív, őslleki vonások egyes elemei, a szokások, ösztönök stb. véglegesen majd csak akkor mosódnak el, ha hagyomány, a származási tudat és az évszázados fejlődés minden nyoma végleg eltűnik az egyetemes felolvasásban. Ezt a még hátralevő s amugyis magától végbemenő proceszszust siettetni azonban már nem állami érdek, sőt egyáltalában nem érdek. A faj megbízhatósága, hazafias volta a történelmi élet nagy válságaiban állotta ki a próbát s ha politikai törekvéseiben, értelmi életében a magyarság eszményeit mindig magáénak vallotta, hivatásának legnagyobb mértékben megfelelt. Majd ha a munkát, mely rájuk még vár, szellemi és társadalmi téren a magyar kultúra emelésére elvégezték, akkor az asszimiláció utolsó mozzanatait is siettethetjük, de amíg történelmük, nyelvük, etnográfiajuk, ipari, kereskedelmi életük és társadalmi szervezetük gazdag dokumentumait és tanulságait egybe nem szedték és számba nem adták, addig magyar nemzeti érdek, hogy a faj élete mesterséges uton is meghosszabbítsák, hogy ezt a nagy kulturmunkát a magyarság számára befejezhesse. Ha muzeumokat akarnak alapítani, intézményeket létesíteni, csak hadd csinálják, magyar törekvések dicsőségét fogják intézményeik hirdetni s egyházi szervezeteiknek is, ha majd elkövetkezik az idejük, az lesz hivatásuk, hogy legelsőnek és leghangosabban követeljék - amint már eddig is többen megtették - a magyar oltáryelvnek az örmény templomokba való behozatalát.

(Pesti Napló, 1905. augusztus 27.)

(A dőlt betűs kiemelés a szerkesztőtől.)

Ávédik Lukács

Világosító sz. Gergely vértanúságának keresztútja (V.)*

Elkövetkezett Gergely bátor nyilatkozata következtében a megpróbáltatások rettenetes sora, melyek gondolatára is megbénul a szív, hogyan lehet ember embertársának farkasa, hogy miket képes a megvadult szenvedély és nyers erő alkotni a rendületlenül álló meggyőződéssel szemben.

Megparancsoltam neked többször, hogy mesebeszéddel ne izgass. Eddig megkíméltelek téged – szól a király – mint egy oly férfit, ki személyem körül érdemet szerzettél; reméltem, hogy észretérsz és az isteneket imádni fogod, a kiknek tisztelét elrablad, mert nem ismered el isteneknek, holott valóban azok. Megveded a hatalmas, aranyoszobrú Diánát, országunk éltetőjét és a nagy Jupitert, a föld és ég teremőjét; némáknak nevezed a többi isteneket, sőt bennünket is lealacsonyítottál. Mivel te a gyalázkodás szótárában anynyira jártas vagy, hogy bennünket vadállatokhoz hasonlítani nem irtóztál, azért átadlak téged a kínzásoknak, hogy érezd szavaid hiábavalóságát. Én nagyra becsültelek téged, magamat megaláztam, hogy hozzád szóljak és te úgy feleltél nekem, mint pajtásodnak.” Ez okból először szigorú fogságba helyezte, azután megparancsolta Dertád, hogy Gergely kezeit kössék hátra, szájába tegyenek zablát, a hátára sóterhet s mint egy fölpodgyászolt öszvért futtassák meg; sőt hogy a király zsarnoksága annál szembeötlőbb legyen, megrendelte, hogy Ger-

gelyt, melle körül erősített szíj segítségével palotájának tetejéig húzzák föl. Így maradt függve 7 napig. Ekkor a király maga elé állíttatá és kérdé: „mikép tudad kiállani és nem roskadtál össze a súlyos szenvedés alatt? Ime beláthatod, hogy nem marad büntetlenül, ki az isteneket szidalmazni merészli. Ha még most sem imádod az isteneket, akkor még nagyobb kínok fognak reád szállani.

Gergely erre ezt felelé: „A mi a bálványokat illeti, melyeket isteneknek nevezel, nem egyebek, mint kézzel készített művészi képek, fából, kőből, ezüsből vagy aranyból; ezek sohasem beszéltek és nem gondoltak sem rád, sem rám. A mi a rám rakott sóterhet illeti, nem roskadtam le alatta, mert bizom az én Uramban, a ki az igazság savával fogja befűszerezni keserű állapotomat és az alázat édes igáját örökké tartó ajándékkul fogja adni. A kik pedig kőbálványokat imádnak, a próféta szavai szerint (Mózes II.-ik könyv. XV, 5.) a mélység elborította őket és alászállottak a tenger fenekére, mint a kő; a kik a fából faragott bálványoknak hódolnak, azokról így szól a próféta: (Ezekiel XX. rész. 47, 48. vers.) Én tüzet gyújtok benned és megégetek benned minden nyers fát és minden száraz fát, és nem oltatik el a gyuladás lángja, és mégégg abban az egész terület, és meglátja minden test, hogy én az Úr gyújtottam meg azt; a kik pedig az ezüst és az arany bálványokat imád-

ják, Ezekiel (VII, 19.) szavai szerint „Ezüstjüket és aranyukat nem szabadíthatja meg őket az Úr haragja napján” a ki képes nehéz terhet rakni a neki ellenálló és hozzád hasonló bűnösökre.” A király Gergelynek ezen szavaira mintegy éles kard által megsebzett oroszlán elrendelé, hogy rögtön Gergelyt fejjel lefelé akasszák föl, s a míg így függ, a trágyadomb füstjét bocsássák rá, és tíz izmos férfi lelke ki-szakadtáig vesszőzze a király parancsát makacsul megvető sz. vértanút. Hét napon át maradt így függve, mialatt nem szűnt meg hirdetni Krisztus evangéliumát és imádkozni önmagáért és felelőért. „Hálát adok neked Uram, hogy méltatlanságomat kegyelmedre érdemesíted, hogy fájdalmaim keserűségét békével elviseljem; könyörülj rajtam, mint egykor azon gonosztevő fölött könyörültél, ki a kereszten fájdalmainak résztvevője vala; adj erőt, hogy sz. neved igazságáért harcoljak és meghaljak; add, hogy azokkal együtt, kik nevedért dicsőségesen múltak ki, az örök boldogság koronáját elnyerjem. Irgalmazz teremtményeidnek, különösen Örményországnak, hogy téged és egyszerűltt fiadat, a mi Urunkat megismerjék; lágyítsd meg az emberek szívét hogy édes igádnak hódoljanak; s mivel az egész világ tele van irgalmaddal, ennélfogva azokat is, a kik még nem jutottak az igazság útjára, hívd meg vendégszerető asztalodhoz örökké tartó országodba. Add, hogy az egész föld, melyet véreddel megváltottál a sötétség hatalmától, hogy hozzád térjen, egyedül téged imádjon, és hogy haragod távozzék az emberektől” Így fohászodott a sz. és följegyzék az írók, és a király elé terjeszték azt; de a következményekből ítélve ez sem hatotta meg a királyt. „Hát most hogyan vélekedel Gergely? Életem segítségére akarsz-e lenni, a mint ezt ifjú korodtól fogva tetted, vagy hiúságot követve, czéltalanul akarsz meghalni?”

Mire Gergely felelé: „Sietek testemtől elválni, parancsolj velem, a mint neked tetszik, mérj rám bármily halált, hogy az örök élet koronáját mielőbb elnyerjem.” A király erre így válaszolt: „Ezt az ajándékot nem fogom neked megadni, hogy gyorsan kiszenevedhess, és a szenvedések után nyugalmasdat, melyet te örök életnek nevezesz, biztosan elnyerhesd; hanem, huzamos szenvedéseket bocsátok rád, hogy gyorsan meg ne halj s ez által megboszulva legyen az istenek megbántása, s azon makacsságod, melylyel tőlük a hódoló imádat megtagadod.” Ekkor a király megparancsolá, hogy két fahasáb közé irgalmatlanul szorítsák össze lábait, úgy, hogy a vér lábujjain kicsordult; de Gergely ekkor is így szólott: „Áldott legyen a látható és láthatatlan teremtmények Ura, a ki erőt adott a megpróbáltatásra.” A király meggyőződött, hogy Gergelyt nem lehet könnyen az isteneknek megnyerni, azért a vértanúság kegyetlenebb eszközeit vette elő. Vasszegeket veretett Gergely lábai alá és azokon sétáltatá, úgy, hogy a vér áradozva folyt ki. Ekkor Dertád utalva a vérnymokra, monda: „Vajjon ezek is az isteneknek láthatatlan alkotásai, a melyeket te itt látsz.” „Igen, viszonzá a sz., jól mondod, hogy ezek az én Istenemnek láthatatlan alkotásai, mert a mit gyengeségünkben vetünk el: az erényben kel ki; gyalázat közt vetettünk és dicsőséggel aratunk. Mert mindenki megy és könyek közt veti el a magot: a szomorúságot és fájdalmat, melyek üdvösségünk végett szállanak reánk, de midőn az aratás idején a kalászatokat gyűjtik bőven: akkor öröm és vígság közt mutatják föl azokat.” (Zsolt. 128, 6.) Ekkor a király a bakókhoz fordulva, megparancsolá, hogy üssék arczúl addig, míg könyei kicsordulnak, hogy ő is részesüljön amaz örömökben. S midőn a szentet össze-vissza verték, hogy könyei csorogtak, kérdé tőle a király: „Úgy-e ez előt-

* Ávédik Lukács (1847–1909): Szentföldi emlékfűzér – eredeti írásmódban

ted öröm?” „Mindenesetre, válaszoló a sz., a mennyiben arcza verítékével fáradozó földműves, a nyári hőségben rálövelő nap sugarak alatt nem csügged el, hanem szorgalmasan gyűjti a gyümölcsöket, melyek a téli pihenő alatt számára örömet és nyugalmat biztosítanak.” „Tehát csak munkálkodj, úgymond a király, a vértanúság szántóföldjén, hogy a várva várt nyugalmat fölhaláshad.”

A kegyetlen király éjjel-nappal azon töprengett, hogy válogatott kínzásaival a csodás állhatatosságú Gergelyt megtörje; miért is hátára fektet, fejét gerendák közé szorítatja s ily állapotban sőt, salétromot és eczetet töltetett be az orrába; de mindez a király előtt csekélységnek látszott; azért juhórból készült zsákot hozatott, megtöltette azt hamuval és abban annyi ürt hagyott, hogy a lélekzetvétel ne legyen gátolva; a zsákot a sz. fejére húzták és a nyakánál lekötötték, hogy lélekzetvétel alkalmával a hamu befogja. Ez a kínzás 6 napig tartott, melynek lefolyása után a zsarnok ily kérdést intézett Gergelyhez: „Honnan jösz te Gergely? Talán abból az országból, melyről te nekem beszéltél.” „Igen, válaszoló a sz., abból a boldog országból jövök, mely sohasem fog elmúlni, a hol hamu helyett hervadhatlan virág, eczet helyett édes öröm vár reám.” Gergelynek ezen magasatos gondolatai még inkább kihozták sodrából Dertádöt. Most már a legaljasabb vértanúságot mérte Gergelyre. Ugyanis lábánál fogva felakasztatá és lobogó vizet öntetett belé. Azután levétette a fáról és így szólott hozzá: „Teljesíted-e akaratomat vagy nem? Imádod-e az isteneket, melyek az egész világ üdvére és épülésére vannak?” Mire Gergely így felelt: „Én az én Uramat imádom Istenem gyanánt, mert ő a teremtő, élet és üdv; de a bálványképeket, miként eddig, úgy ezentúl sem fogom Isten gyanánt elis-

memi, mert emberi kezek faragták.” Erre a király így szólott: „Mivel, az istenekről azt állítád, hogy emberi faragványok, hulljon rád most boszuvillámuk.” Már a veríték özöne lepte el a kínzók homlokát, csakhogy azt az alkotást, mit embernek neveznek, megtörve, lelki erejétől megfosztva láthatóság. De im a kínzók ajkán és szívében isten szelleme megszólal, s a kínzó eszközök, mint a ruhát verő pálcza, nem rombolnak, hanem a lelki tisztaságot és erőt nevelik. Hiába parancsolta meg Dertád, hogy vas-kampókkal szagassák fel Gergely testét, Gergely önerzetes a szenvedésben, és így szól: „Elhatároztam magamban, hogy kised koromtól fogva szívembe öntött isteni törvényt híven megtartom, Ő az a hatalmas, a ki képes minden nyomortól megmenteni, míg magadat beveted a kínok jövendő özönébe, mert őt nem ismered, sőt másokat is kényszerítesz, hogy Isten szeretetétől elváljanak.” „Hol van a te Istened, kiáltá a király, a ki kiszabadíthat kezeim közül, vagy engem elítél?” A felbőszült Dertád tovább haladott a vésztes lejtőn, vas tövisekkel sűrűn hintett földre terítetté a meztelen Gergelyt s azon addig forgattatá, míg egész testét az átszúrt tövises vérrel borították. Másnap a király az irtózatossággal megkínzottat maga elé állítván, így nyilatkozott: „Csodálkozom, hogy még életben maradtál, semmibe vetted a fájdalmakat, és még szólni képes vagy.” De Gergely erre azt felelé: „Ez nem az én kitartásom, hanem a kegyelem Urának ereje, a kit teljes szívvel arra kértem, hogy te Isten szolgájának állhatatosságát felismerve, beláthasád, hogy a benne remélőket semmiképpen sem lehet Isten szeretetétől elválasztani.” Azonban a zsarnok tervét sem az isteni tanítás, sem a béketűrés csodás példája nem vala képes megtörni, sőt inkább éleszté adáz dühe lángját; ez okból megparancsolá, hogy Gergely mindkét

lábcsarát vaslemezek közé helyezték, szeggekkel verjék át s úgy akasszák föl. 3 napig szenvedett ily állapotban; a 4-ik napon maga elé állítatá a király: „Ime a te csalfa reményed ismét meghiúsult és nem szabadított ki kezeink közül.” Gergely erre felelé: „Ellenkezőleg, hisz láthatod, hogy a te reményed hamis alapon áll, mert a legvalószínűbb kínzásaid sem csüggesztenek el azért, mert az, a kit te tisztelsz, semmi, és tetteid a tévely művei. Szívleld meg, hogy én nem rettentem vissza a vértanúságtól, hanem az Úr erejével harcoltam ellenséggel, mert előbb-utóbb megtörik az öreg test, és akkor eljön a nagy építész, fiait fölkeresi és a megvéhdedt test részeit összehozza, és a kiknek lelkét erkölcsi tisztaságban találja, meg fogja dicsőíteni. Azok pedig, kik Isten ellen támasztott gyűlöletben élnek, szintén föl fognak támadni, de az örök szenvedés tüzére, különösen azok, kik, mint te, a bálványokért rajongtak.” Ezek a szavak mélyen elkeserítették a királyt: „Én nem törődöm azzal, hogy téged Istened ismét föltámaszt vagy nem; de mivel mondatád, hogy örök tűzre vet engem, én tehát itt, ideiglenes tűzbe vettetlek; hadd lássam, megment-e innen Istened?” Utoljára megparancsolá a király, hogy egy nagy üstben ólmot olvassanak; miután az folyékonyvá vált, leöntette a sz. testét, és a hus czafatokban hullott alá; és ugyanazt szájába is önteté; de mégsem halt meg, hanem oly erős- és derültnek mutatkozék, hogy a hozzá intézett kérdésekre tiszta feleletet adni képes vala. „Miként tudsz lélekzeni még?” kérdé a király; mire a sz. válaszoló: „Nem mondtam-e már, hogy mindez azért történik, hogy megismerd az Urat, ki erőt ad és megszégyeníti azokat, kik hozzá hasonlólag ellene harcolnak.”

Látván a király a kínzások sikertelenségét, édesgető eszközökhöz folyamodott. Ma-

gas hivatallal és kitüntetések reményével kezdé kecsegtetni. Ekkor a királyhoz belép Ardávászd, a ki Dertádöt kised korában megmenté a kivégzéstől, és a kit ezért Dertád főparancsnoki méltósággal jutalmazott és így szólott: „Hatalmas Király! Gergely nem érdemli meg az életét, tehát ne is éljen és ne lásson többé világosságot. Milyen rég van közöttünk és még sem ismertük meg őt, ő édes atyád gyilkosának fia, a ki Örményországra annyi szomorúságot hozott; azért nem tanácsos, hogy ama gonosztevőnek szülöttje életben maradjon.” A király megérzódött a múlt gyászos emléke fölött és haragja pusztító villámmá lón; rögtön megparancsolta, hogy Ártásád várában a halálra ítéltet vermébe dobják, melynek minden rétege a mérges kígyók és undok állatok fogai közt kiszívott szerencsétlenek jajgatásából pattant ki. Mikor elhurcolták, - mint az örmény vértanuk könyvében olvassuk - útközben egy kórházból 30 régi keresztény hívő borult a sz. lábai elé és rögtön meggyógyult; minek láttára a tartományi főnök fia és anyja megkeresztelkedett, de a pogány tartományfejedelem lefejezteté. Sz. Gergely a sötét veremben, miként Dániel próféta az oroslánok vermében épségben maradt; bántatlanul hagyták a viperák, mert egy láthatlan erő megfékezé a vadak természetét.

Gergely folytonos imában társalkodott őrangyalával, kitől azt a vigasztaló biztatást nyerte, hogy ezen türelmét Isten gazdagon meg fogja jutalmazni, és e szellemi áldás az egész országra ki fog terjedni. Míg Gergely a veremben szenvedett, egy Anna nevű özvegy, az ártásádi vár lakója, napon-ta kenyérral táplálta őt. Valóban elmondható sz. Gergelyről, hogy Krisztus keresztjét testében hordozá, hogy szenvedései Krisztus hitéből kisugárzó isteni erényeknek bizonyítékai.

Milyen a véletlen

Nemrég egy kedves magyarörmény barát-nőnk, *Ötves Móra* 80. születésnapjára voltunk hivatalosak. A nagyon kellemes délután során többször visszatért a beszélgetés témája az erdélyi örmény gyökerekhez, így az sem maradhatott el, hogy leánya, *Szabó Anikó* néhány nap múlva megküldte az *Ötves -Ötvös* családfát a magyarörmény archívum számára.

Belepillantva megütötte a szememet egy név: Fehértáj Tibor mérnök neve, aki ismerősen hangzott számomra. A családfa szerint édesapja lovag Fahrentheil Henrik tanár és **Ötves Aranka**, gyermekeik egy része Fehértáj, más része Fehérvári, illetve Tarján vezetéknevre magyarosította nevét. Rögtön bevillant a Fehértáj névnél, hogy *A rejtelmes Anatóliában* c. könyv szerzőjéről van szó, amely könyvből 2009-ben a 144. számban kezdtünk el részleteket közölni Szabó László fotóművész válogatásában, fotókkal ellátva, életrajz melléklettel.

Íme az életrajz:

„Fehértáj Tibor magyar mérnök az 1930-as években a török kormány megbízásából részt vett a Kayseri és Maras között építendő út vonalának kijelölésében. Részletes és olvasmányos beszámolót közöl Közép-Anatólia, pontosabban Kappadókia, a Taurusz-hegység és Észak-Kilikia akkori viszonyairól. Olyan helyekre is eljutott, ahol az Örmény Genocídium előtt jelentős számú örmény lakosság élt. Döbbenetes leírást olvashatunk az egykor virágzó örmény városok, falvak harmincas évekbeli állapotáról, a kihalt utcákról, a kifosztott, romba döntött házakról, templomokról, a betelepült török lakosságról. Ez a könyv nemcsak útleírás, de fontos kordokumentum is, amely magyar szemmel füg-

getlen szemtanúként számol be a látottakról egy olyan térségben, ahol kormányengedély nélkül akkoriban nemigen utazhattak külföldiek. Sz. L. Szabó László”

És a családfában szereplő név és életrajza az internetről:

„FEHRENTHEIL-GRUPPENBERG TIBOR (lovag), hírlapíró, szül. Brassóban 1898. márc. 25-én, megh. futárszolgálat teljesítése közben, mint autószerencsétlenség áldozata, 1942. júl. végén v. aug. elején az orosz harctéren (aug. 6. temették Bpen). – Szülők: F-G. Zsigmond József Henrik gimn. igazgató, Ötves Aranka. Egész fiatalon részt vett az 1914/8. háborúban s mint tart. hadnagy szerelt le. Ezután mérnöki tanulmányokat végzett, de nem tudván hazájában elhelyezkedni, végigkóborolta a világot, s végül Törökországban telepedett le, ahol mint vasútépítő mérnök hét esztendő telt. Visszatérve Magyarországra, újságíró lett. Pályáját a nemz. szocialista Magyarságnál kezdte, majd bekerült az Uj Nemzedék szerkesztőségébe. 1941-ben, az orosz-magyar konfliktus kitörésekor kinevezték főhadnaggyá s a haditudósító század tagja és a Tábori Ujs. fel. szerkesztője lett. – Munkái: Bosporusi kaland. Reg. Bp., 1936. – Hitler élete U. o., 1941. – A láng utolsó pislant. Reg. U. o., 1941. – A rejtelmes Anatóliában. U. o., 1942. – Írói neve: Fehértáj Tibor.”

Most bizonyosodott be számomra, amit éreztem annak idején a könyv elolvasása közben, hogy írója mégiscsak érintett, még ha nem is saját felmenői ágán, de erdélyi örmény származásuként, látva azt az eszeveszett pusztítást, és meggyalázást, amelyet az örmények annak idején és ott Anatóliában elszenvedtek.

M

Erdő Péter bíboros úr ünnepi szentmiséje az örményeknek

Az örmény katolikus közösség és azok, akiket a Szentlélek Úristen megszólított, megtalálták a helyünket június 22-én, vasárnap délután az Orlay utcai örmény katolikus templomban. Akinek nem jutott szék, állva hallgatta *Erdő Péter* bíboros, esztergomi érsek ünnepi szentmiséjét, amelyet Világosító szent Gergely ünnepe és az Úr napja alkalmából tartott. A közreműködő *Imperatrix énekegyüttes* emelte a lelki alkalmat még ünnepélyesebbé. Az oltárnál szolgált *Fülöp Ákos* plébániai kormányzó úr és a ministránsok között ott volt *Zsigmond Benedek* armenológus is. Erdő Péter ünnepi szentbeszédét a 20–23. oldalon adjuk közre.

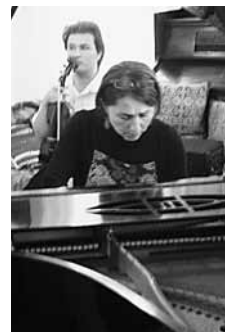
A szentmise után a plébánia termeiben Dr. Erdő Péter bíboros úr köszöntésé-

A bíboros úr a hívek között (fotó: Kabdebó János)

re a régi zenei salonok hangulatát idézően *Szilva Ingrid* lebilincselő zongora játékkal (J.S. Bach Largo a C-dur szonátából Liszt Ferenc átíratában), az ifjú *Vörösváry Márton* pedig J. S. Bach a-moll szonáta Fuga tételének bravúrosan virtuóz játékával fakasztotta tapsra a hálás közönséget. A lelki és zenei feltöltődést követően *Sergio* finom örmény ízei mellett együtt éltük át a Krisztussal és egymással történt találkozás áldását. Köszönet érte *Zakariás Antal Diránnak*, a gondnokság vezetőjének és mindazoknak, akik közreműködtek az ünnep méltó megrendezésében.

(Béres)

Szilva Ingrid

Vörösváry Márton

A zenesalon hallgatói

Agapé

Erdő Péter bíboros úr 2014. június 21-22-én hivatalos látogatást tett az örmény katolikus lelkészségen. A vizitáció során bemutattam a közösség helyzetét. A bíboros úr ismerkedett közösségünk különleges helyzetével. Megerősítette, hogy az egyházmegye területén élő örmény katolikusok személyi plébániája vagyunk. Két fontos feladatot adott számunkra. Egyik annak keresése, hogy az örmény liturgia végzése, a templom berendezése hogyan lehetne olyan, ami vonzóvá teszi közösségünket. A másik, hogy jó lenne a közösség létét, életét megismertetni másokkal, latin plébániákkal. Ennek egyik módja, hogy a lelkészség megkeresi a plébániákat, a másik módja, hogy mi magunk beszélünk erről környezetünkben. Az ősz folyamán ezekről a dolgokról jó lenne beszélgetni!

Fülöp Ákos örmény lelkész

Erdő Péter

Szentbeszéd Úrnapján („A” év)

Örmény Személyi Plébánia, 2014. június 22-én (Jn 6,51-58.)

Krisztusban Kedves Testvérek!

Úrnapja van. Az Oltáriszentséget ünnepeľjűk. A legszentebb Eucharisziát, amely áldozat (szentmise), lakoma (szentáldozás) és szent jelenlét. De hogyan változhat át a kenyér és bor Krisztus valóságos testévé és vérévé? Amikor a katolikus egyház átlényegűlésről beszél, olyan kifejezést használ (transzszubsztanciáció), amely filozófiai kategóriákhoz kötődik, és a középkorban válik hivatalossá. De már jóval a IV. Lateráni Zsinat (1215) előtt is használták ezt a szót, a valóság pedig, amelyet kifejez, mindig is részét alkototta az Egyház hitének. A kenyérről és a borról a konszekráció után már az egyháziatyák is határozottan úgy beszéltek – Szent Pál nyomát követve – mint Krisztus testéről és véréről. Nem nevezték már a szent színeket egyszerűen kenyérnek és bornak. Nem csupán a jelentése változott meg a kenyérnek és a bornak, hanem létének alapjában történt átalakulás még akkor is, ha ez szemmel nem látható. A kenyérnek és a bornak csupán a külső színe

marad, de valódi átváltozás történik. Ez a jelenlét olyan csodálatos, hogy „az Oltáriszentség mindkét színében és bármely színnek bármelyik részében elkülönítve is az egész Krisztus van jelen”.

Maga Krisztus az utolsó vacsora evangéliumi elbeszélése szerint minden fenntartás nélkül mondja ki a kenyérre és a borra: „ez az én testem, ez az én vérem”. Hódolattal állunk meg ezelőtt a titok előtt. Amikor Isten közli magát emberi világgunkkal, véges értelműnk előtt gyakran paradoxonok jelennek meg, fogalmaink és képzeletűnk eléri határait.

A szentmisében átváltoztatott szent színekben Krisztus tartósan közöttűnk van. Ezért vitték el az Eucharisziát a foglyoknak és a betegeknek. Ezért ünnepeľték bizonyos napokon, különösen böjt idején a keleti keresztények éppűgy, mint a nyugatiak az előszenteltek liturgiáját. Olyan liturgikus ünneplés volt ez, amely különbözű könyörgésekből állt szentmise bemutatása nélkül. Ezért a korábbi napokon átváltoztatott Oltáriszentséget őrizték meg,

és azt vették magukhoz. Még ma is él ennek a hagyománya: a latin szertartásban nagypénteken, amikor szentmisét nem tartunk, de áldoztatunk. Régen ezt neveztűk „csonka misének”. Ezért érdemel az Oltáriszentség külsű tiszteletben is megnyilvánuló imádást, ezért szentelűnk külön ünnepet neki, ezért tartunk szentségimádást és úrnapi körmenetet is.

Hitűnk szerint az Eucharisztia a legbensűségesebb közösség misztériuma. Amikor Krisztus az utolsó vacsorán az Oltáriszentséget rendelte, tanítványai között mintegy új családja körében osztotta ki a kenyeret. Az utolsó vacsora asztalközösége szinte elővételezi, titokzatosan előre megjeleníti minden idők egyházának közösségét. Asztalközöségben lenni Krisztussal megszentelűdést kíván. Csak a megkeresztelt ember járulhat az Eucharisziához. De hogyan is járulhatnánk másként a Szentek Szentjéhez, a mindent megtisztító és átvilágító isteni tűzhöz, ha nem úgy, hogy belsűleg megtisztulunk és az imádás magatartásával közeledűnk hozzá. „Szenttség a szenteknek” – ezt kiáltották szentáldozás előtt az ókeresztűny egyházban, ezt

halljuk ma is a keleti egyházak liturgiájában. Szent Pál apostol a Korintusiaknak írt első levelében így fogalmazza meg ezt: „Aki méltatlanul eszi a kenyeret vagy issza az Úr kelyhét, az Úr teste és vére ellen vét. Tehát vizsgálja meg magát mindenki, s csak úgy egyék a kenyérből és igyék a kehelyből, mert aki csak eszik és iszik anélkül, hogy megkülönböztetné az Úr testét, saját ítéletét eszi és issza” (1Kor 11,27-29). A megszentelő kegyelem állapotában lévű, de gyengeségeivel küzdű ember számára nagyszerű segítség az Eucharisztia. De nem pótolja a súlyos bűnök őszinte megbánását és feloldozását. Ezért hangzik el ünnepeľyes szertartásokon néha a felhívás: Csak az járuljon szentáldozáshoz, aki a katolikus egyház teljes közösségében van, aki a kegyelem állapotában van és kellűképpen felkészűlt az Oltáriszentség vételére. A katolikus egyház teljes közösségének legnagyobb

Közreműködűtt az Imperatrix énekegyűttes

kifejezése és erőforrása az Eucharisziában való közös részesezés. Ezért lehet a keresztények egységének végső beteljesedése és célkitűzése is, hogy majd ha a hit egysége és a Krisztustól rendelt pásztorok közös elfogadása megvalósul, mindennek megkoronázásaként létrejöhessen az eucharisztikus közösség.

Ezekben a napokban nagy örömmel végeztem egyházlátogatást a budapes-

ti örménykatolikus lelkesedésen. Láttam a múlt értékeit, a hit, a szeretet, az odaadás és a hűség bizonyítékait. A II. Vatikáni Zsinat sajátos logikát jelöl meg a keleti katolikus liturgiák számára. Kijelentti, hogy maguknak a keleti katolikusoknak kell elmélyíteniük saját hagyományuk ismeretét, és ha a hiteles tradíciók csorbultak volna, igyekezniük kell visz-

szatérni a régi hagyományokhoz. A zsinat azt is elismeri, hogy a kinyilatkoztatás gazdagságának bizonyos vonatkozásait olykor megfelelőbben érzékelteti, vagy jobban megvilágítja egyik vagy másik keleti vagy nyugati hagyomány. Itt tehát kölcsönös kiegészítésről van szó. Különösen érvényes ez az örmény hagyományra, hiszen mindnyájan tudjuk, hogy

a világon az első ország, amely hivatalosan is közösségi jelleggel elfogadta a kereszténységet, az örmények országa volt, mely ebben a tekintetben jócskán megelőzte a Római Birodalmat. Világosító Szent Gergely püspök (ca. 260-330) nem az első hirdetője volt Krisztus evangéliumának az örmény nép körében. Hiszen az országban már a II-III. században tekintélyes volt a keresztények száma. Maga

Világosító Szent Gergely előbb hosszú börtönt viselt hitéért, utána kapta meg Isten különleges kegyelméből az eredményes és áldott missziós munka ajándékát. Csodával gyógyította meg a keresztényüldöző és gyilkos Tiridat királyt, aki beleőrült a saját gaztetteinek súlyába. Később a megtért király kívánsága szerint ő lett az örmény egyház megszervezője. Tizenkét püspökséget alapított. Erre tö-

rekedtek később mások is, nyugaton is. Szent István és kortársai is úgy gondol-

ták, hogy az igazi, a teljes egyháztartomány az, amely tíz vagy tizenkét püspökségből áll. Így értették Jézus szavait, aki ezt válaszolta Szent Péternek: „ti, akik követtetek, a megújulásakor, amikor az Emberfia dicsőséges trónjára ül, ti is ott ültök majd vele tizenkét trónon, és ítélni fogtok Izrael tizenkét törzse fölött” (Mt 19,28; vö. 1Kor 6,2-3; Lk 22,30; Zsid 11,7). Tizenkét püspökségből álló testület hajdan a püspökök fölött is ítéletet mondhatott. Ha egy nép úgy tért a keresztény hitre, hogy ennyi püspöke volt, az egyházi életében – tiszteletben tartva Szent Péter utódát – nem függött a szomszédos országok politikájától. Keresztény hitünk nem elhomályosította vagy meggyengítette a népek önállóságát, hanem segítette a megmaradásban, a lelki és kulturális fejlődésben.

Adja Isten, hogy örménykatolikus közösségünk fennmaradjon, és sugárzó tanúságot tegyen hitéről egész népünk előtt. Világosító Szent Gergely, könyörögj értünk! Ámen.

Köszönetnyilvánítás

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület köszönetét fejezi ki az örmény katolikus egyházi gondnokság tagjainak: *Zakariás Antal Dirán* elnöknek, *Heim Pál* és *Kövér István* tagoknak, valamint *Zsigmond Benedek* armenológusnak, hogy fáradságot nem kímélve dolgoztak azon, hogy a Budapesti Örmény Katolikus Plébánia méltóképpen fogadja *Dr. Erdő Péter* bíboros urat a vizitáció alkalmából és segítették még ünnepélyesebbé tenni a Világosító szent Gergely búcsú lebonyolítását.

dr. Issekutz Sarolta
elnök

A templomkertben is folyt a közvetlen hangú beszélgetés. Jobbról: *Dr. Erdő Péter*, *Zakariás Antal Dirán*, *Fülöp Ákos*, *Zsigmond Benedek*, háttal *dr. Issekutz Sarolta*

Gyarmati Béla

Az erzsébetvárosi Lukácsok és Zalatna (3. rész)

Szépnyám és kiterjedt rokonsága Zalatnán szenvedte meg a 165 évvel ezelőtti, máig gyászos emlékeztető napokat. Zalatna hosszú múltra visszatekintő bányászati központként¹ a XIX. század elején mintegy 3500 lakosú kisváros volt, nagyjából 55% román és 35% magyar polgárral. A városban működő bányakapitányság, harmincad-hivatal, a bányák és a kohómű sok embert foglalkoztattak – egy részüket ma talán köztisztviselőnek mondanánk. (Ez a későbbiek szempontjából igen fontos!) A város akkori gazdagságáról és lakosságának sokszínűségéről tanúskodik, hogy már külön temploma volt a római katolikusoknak, a reformátusoknak, a lutheránusoknak, a legnagyobb lélekszámú görögkeletieknek pedig kettő is! Bár a város gazdag volt, de az egyes emberek nem feltétlenül (és akkoriban a gazdagsággal nem volt szokás hivatkozni), ezért a kincstári alkalmazottak jellemzően a kékfestő-ipar által készített kék vászonruhát hordták. (E jellemző kék viselet 1848 őszén sokaknak a halálát jelentette!)

Bár az erzsébetvárosi Lukácsok történetét egyes családágakon mától nagyjából az 1600-as évekig mintegy 12 nemzedékre terjedően ismerni véljük – ha nem is mindig szívünk szerinti részletességgel –, de a minket érdeklő Lukácsoknak Zalatnára történt átköltözéséről sajnos, nincs közvetlen adatunk, dátumunk. 1766-ban az erzsébetvárosi templom alapkövetésének kapcsán még említették a később Zalatnán élt fiak atyjának, Lukács Jakab-

¹ Bányavárosi kiváltságait Nagy Lajostól, 1357-ből bírta.

nak és nagybátyjuknak, Lukács Tódornak a nevét, de már sem az 1780-ban a Mária Terézia halála alkalmából rendezett közadakozás névsorában, sem a toronygömbben 1783-ban elhelyezett emlékiratban nem szerepel senki a családból, ami társadalmi elismertségük, vagyonságuk és vallásosságuk ismeretében csak azzal magyarázható, hogy már máshol éltek. Az bizonyos, hogy Lukács Lukács Erzsébet nevű leánya 1811-ben már Zalatnán született, de nem kizárt, hogy ő már nem az első Zalatnán született Lukács-gyermek volt.

Érdekes a Lukácsok Zalatnára történt telepedésének üzenete: mivel nyilvánvalóan ismerték a Zalatna térségében minduntalan fel-fellobbanó társadalmi zavargásokat (Hora-Kloska felkelését, Varga Katalin ügyét), a Zalatnára költözés azt mutatja, hogy a Lukácsok a XVIII.–XIX. század fordulóján biztonságosnak érezték az aranybányák környékét. (A népek tavaszának forradalmi eseményeit, és annak tragikus mellékhatásait persze más sem láthatta előre.) Nagyon valószínű, hogy a Lukácsok szóban forgó ágának Zalatnára telepedése annak a következménye, hogy a nemességet szerzett Lukács Jakab unokái közül Lukács szépapám és Simon Tódor (Lukács Béla édesapja) is a postamester–bányavállalkozói karrier lehetőségét választották.²

Az erzsébetvárosi Lukácsok közül legalább hárman telepedtek Zalatnára, család-

² A bányavállalkozói tevékenység sokszor igényelt az egyénileg biztosíthatónál nagyobb tőkét, aminek előteremtésére kézenfekvő volt a közeli rokonság által biztosított támogatás.

dostól, „életvitel szerűen”: Lukács Lukács, Lukács Antal és Lukács Simon Tódor.

Lukács Antalról csak annyit tudunk, hogy Schafkovits-lányt vett feleségül. („A Péter Pál tőzsomszedságába eső botesi „Jakab és Anna” bányászat eredete nem vihető fel a rómaiakig. Ezt 1805-ben nyitotta a Schafkovits család”).³ Szépapám másik testvére, Simon Tódor, 1848-ban a zalatnai postamester tisztét töltötte be. A postamesteri állás hatósági szerepkört is jelentett, hiszen egyik alapfeladata volt az állami küldemények haladéktalan továbbjuttatásának biztosítása, ugyanakkor a kapcsolódó nagy és biztos vendégforgalom révén igen szép jövedelmet biztosító foglalkozás volt. (Postamester volt Erzsébetvárosban Lukács Lukács is, majd Zalatnán Lukács testvére, Simon Tódor, illetve az ő halála után Lukács Lukács fia, János is – hogy egy későbbi Lukács Antalról ne is beszéljünk!) Simon postamesteri állása tehát a Lukácsok közt nem volt egyedi eset. Ráadásul a verespataki Szent Kereszt bányatársulat 1845-ös alapításának jegyzőkönyvében ott látjuk Lukács Th(eodor) Simon nevét is, jelölül annak, hogy Lukács Simon is az aranybányászatba fektette fölös tőkéjét. (Az adminisztráció akkor is lassan működött: mire a bányatársulatot bejegyezték, Simon és családja már évek óta halott volt...)

A legidősebb ismert Zalatnára telepedett Lukács Lukács a saját leszármazottainak emlékeztetőben hol erzsébetvárosi postamesterként, hol zalatnai aranybánya-

³ Valószínű, hogy ezen unokák közé tartozott az a Lukács Antal (1798–1858) is, akinek sírját a zalatnai katolikus temető őrzi. A sírfelirat azonban a családi emlékezetben megőrzöttől eltérő nevű feleségről szól, és egyelőre nem tudjuk a viszonyokat pontosítani...

tulajdonosként őrződött meg. E kettősség onnét eredhet, hogy már régen Zalatnán, a környékbeli aranybányákból élve még mindig azt diktálta foglalkozásként gyermekei keresztelesekor az anyakönyvbe, hogy: „erzsébetvárosi postamester és tanácsos”.

Lukács Lukácsnak munkájánál fogva szoros kapcsolata volt a bányakapitánysággal, a kohóművel, a kincstári uradalommal és az erdőgazdasággal is. Lukács Lukács Zalatna ismert és köztisztviselőként álló lakosa volt, nemzetiségre való tekintet nélkül mindenkiel egyaránt szívélyes volt. Több esetben kérték fel keresztszülőnek, illetve esküvői tanúnak is, saját gyermekei keresztszülői közt pedig magyarok mellett egyaránt előfordult német hivatalnok és bukaresti román kereskedő is.

Az örményeknek Zalatnán nem volt saját gyülekezetük,⁴ ezért a Zalatnán élő Lukácsok a római katolikus templomba jártak, kereszteleési-házassági- és temetési bejegyzéseiket a római katolikus plébánia anyakönyvei őrzik.⁵ Lukács Simonék lakhelye⁶ a bányakapitánysággal majdnem szemközt állott, míg Lukács Lukácské a főút keleti oldalán, kicsit Gyulafehérvár felé állott. (Míg az előbbi ma is áll, sőt, éppen újjászülni látszik, addig a másikat az 1970-es évek táján elbontották.)

⁴ Az örmények a népszámlálási adatokban nem szerepelnek külön nemzetiségként, mert valamennyien magyarnak vallották magukat. Különléte zalatnai névsorokban a bizonyosan örmény nevek aránya mintegy 10%-ra tehető, és bár ez nagyon bizonytalan becslés, de jobb nincs.

⁵ Ma Gyulafehérvárott kutathatók.

⁶ A Lukács-kastélyként ismert épület a '48–49-es események időpontjában sokkal kisebb, a mainak alig harmada nagyságú volt.

A gazdag Lukácsok természetesen a város társadalmi életéből is kivették a részüket, tehát a tragikus zalatnai napokat e közösség tagjaként ők is súlyosan megszenvedték. Simonék tragédiája – az egyetlen túlélő és később híressé váló családtag, Lukács Béla kapcsán – közsímet, de a mi Lukácsaink közül nem csak ők pusztultak el Preszákánál: Lukáts Lukács veje is ott halt meg.

Zalatna szörnyű napjai azonban az 1848. október végi eseményekkel messze nem értek véget! Egy ideig a pusztításba belefáradt román felkelők szállták meg a várost. Ebben az időben ('48 késő ősze és '49 tavasza közt) esett meg az a valós történet, amit megőrzött a zalatnai Lukácsok családi emlékezete.⁷ Röviden összefoglalva: a Zalatnán időző román csapatok vezére, Avram Janku tribunus beleszeretett volna a gazdag örmény, Lukáts Lukács eladósorban lévő, különösen szép lányába, Rózába, és feleségül akarta volna venni. Rózának – színleg elfogadva az ajánlatot, de valójában magát halálra szánva – sikerült haladékat és családja számára védelmet kieszközölnie. A várost fosztogató bandák ellen Janku védőrséget állított „menyasszonya” családjának háza elé, Róza viszont ennek fedezetében – élete kockázatásával – több üldözött magyar nemesnek adott menedéket. A '48 októberi vérengzés okozó román szabadcsapatokat hamarosan kiűzték a magyar honvédek, aminek révén Róza megmenekült ígéretének beváltásától. Az üldözöttek megsegítését később Ferenc József rendjellel és egy „briliáns kirakott mellűvel” hálálta volna meg (amit azonban

⁷ A történetet Róza egyik unokája, Nuridsán Lajos saját kezűleg vetette papírra, ez jelent meg – sajnálatosan a közzétevő Hetessyné Géczy Judit (Nuridsán Lajos unokája) nevének megjelölése nélkül – a Füzetek egy korábbi számában

– Róza halála után – „vissza kellett adni”). A történet szép kerek, azonban a valóság még érdekesebb!

A '48 októberi zalatnai mészárlásban a Lukácsokat szörnyű veszteségek érték: meghalt Simon, a zalatnai postamester, és a felesége, Teréz asszony, valamint hat gyermekük⁸, házuk pedig rablók és tűzvész martalékeként a pusztá falakig elpusztult. Megözvegyült Lukáts Lukács Anna lánya (férjezett Adorján Györgyné) is, aki 1843-ban ment férjhez, és akinek férje, Adorján György, kincstári alkalmazottként szintén Preszákánál pusztult el, hátrahagyva ifjú hitvesét és három kicsinyüket.

1848-ban Lukáts Lukácsék zalatnai házát elkerülte mind a fosztogatás, mind a gyűjtögetés. A közhiedelemmel ellentétben Janku nem vett részt az őszi vérengzésben, csak a vérengzés után pár nappal ért a városba és amíg ott tartózkodott, viszonylagos békesség volt. Ez volt az az időszak, amire a Nahlik-jelentés azt mondja, hogy „a városban maradt nem-románok lassanként és nagy számban⁹ behúzódtak Lukáts Lukács házába, ahol akkor Peter Dobra¹⁰ is leggyakrabban tartózkodott. Lukáts Lukács mindenkit vendégszeretően befogadott, nekik ott, különösen Róza lányának... bátor, erélyes fellépése következtében életmentő védelmet adott s különösen Marillai Ignác ellenőr neki köszönheti az életét.” Lukáts Róza rejtegette-segí-

⁸ Ismeretes, hogy Lukács Simon családjából egyedül Béla menekült meg, akinek ugyan a megmeneküléséről többféle legenda maradt fenn, de ezekben közös a kisdud román dajkájának életmentő szerepe!

⁹ A talán némileg túlzó családi legenda szerint mintegy hetvenen!

¹⁰ Szinte bizonyos, hogy a családi szájhagyomány a kevésbé ismert Dobra Pétert cserélte össze Avram Jankuval.

tette azokat, akinek az élete veszélyben forogott, miközben a vérengző martalócok egyik fő felbujtója (nem Janku, hanem Petre Dobra!) gyakran járt a házban! (Tán a csinos Rózának is ő próbált udvarolni.) Zalatna román fegyveres megszállása alatt Lukátsék megpróbálták csillapítani a vérengzést, Róza pedig valóban életét kockáztatva mentette a – dolgok természeténél fogva elsősorban magyar¹¹ – üldözötteket.

1849 tavaszára Lukátsék már azt hitték, túl vannak a veszedelmeken! Zalatnán még mindig száznál jóval több elpusztult lakóház és középület kormos romjai éktelenkedtek: nem csak a fosztogatók által gyűlölt magyarok, illetve a „kékruhás” hivatali alkalmazottak lakóházai, hanem a bányakapitányság épülete, a kincstári kohóművek, de az összes templom is. A közvetlen életveszély egy időre elmúlni látszott, de ez csak rövid szünet volt a tragédia felvonásai közt!

Májusban Abrudbányán a magyar honvédek elfogták és kivégezték a zalatnai vérengzésért elsősorban felelős Petre Dobrát.¹² Júniusban egy század magyar honvéd és 20 huszár ütött rajta a Zalatnán vásározó, túlnyomóan román paraszton – Zalatnáról való menekülésre készítette a megszálló román fegyvereseket. A magyar katonák 43 embert elfogtak, akik közül – az őszi eseményekben való részvétel vádjával – 19 férfit kivégeztek. (Magyar honvédek román parasztokat...) Ennek hatására, miu-

¹¹ Jegyzőkönyv tanúsítja, hogy a magyarokkal együttműködő románok élete is veszélyben forgott: e napokban elég volt, ha egy román mészáros megvádoltak azzal, hogy magyarokat is kiszolgált, és máris halálra üldözték!

¹² Petre/Petru Dobra, azaz Dobra Péter román ügyvéd, a kincstári írnokeként működött Zalatnán és aktívan szította a magyarellenes indulatokat. Ma szobra áll Zalatnán...

tán az erdélyi harcok miatt a magyar katonaság ismét elhagyta Zalatnát, július elsején a Bucsumon lakó zalatnai bányászok ismét tömegesen Zalatna ellen vonultak. Ez alkalommal már nem kímélték Lukáts Lukács házát sem: kifosztották, felgyújtották és a családfőt feleségével és két, vele lakó lányával¹³ együtt, kivégzésre hurcolták! (Tán kitudódott a menekültek rejtegetése?) Avram Janku ekkor sem volt a közelben. A golyó általi kivégzést a családfővel kezdték. Az első lövés szerencsére nem sebezte halálra Lukátsot (csupán a csípőjébe kapott egy golyót, aminek a sebeit utóbb szerencsésen kiheverte), mert a zajra előkerülő Axente tribunus megmentette a családot. (E napokban elég lehetett, ha valamelyik hangadó azt kiáltotta – románul! -: „Azt ne bántsátok, ő a mi emberünk!”) A családi emlékezet gyógyító feledése nem őrizte meg Lukáts Lukács szépapám '49 nyarán megesezt tragédiáját: vagyonának-házának elvesztését, egészségének megrokkánását. Az elpusztított kohóművek miatt a bányászat is visszaesett.

A szabadságharc bukása után a régi világ soha nem tért vissza, de a megmaradt Lukácsok többsége Zalatnán folytatta életét.¹⁴

¹³ A Nahlik-jelentés itt kivételesen téved, mert gy sógornőt említ, akinek „a férje Preszákán maradt a mártír-téren”, de valójában Lukáts Lukács Anna nevű lányáról, az immár özvegy Adorján Györgynéről volt szó!

¹⁴ Hogy a zalatnai vérengzés mennyire nem etnikai alapú volt, azt több dolog is kezdettől nyilvánvalóan mutatta. Az üldözöttek mentésében-rejtegetésében tisztességes románok is kockáztatták az életüket, és az örjögés elmúlásával a meggyötört túlélő magyarok tovább éltek a még inkább román többségű Zalatnán, így a sokat szenvedett Lukács család több tagja is!

Simonék házát helyreállították, majd később az egyetlen túlélő gyermek, Lukács Béla – már sikeres miniszterként – átépítette, kibővítette¹⁵. A bányák művelése és a kohók tüze évekig szünetelt, de amikor kezdett helyreállni a működés, akkor az öregedő, de továbbra is Zalatnán élő Lukács Lukács helyét már Dávid nevű fia vette át a bányavezetésben¹⁶. Szintén Zalatnán élte le életét Lukács Lukács férjes lánya, Lukács Anna (özvegy Adorján Györgyné), félárva gyerekeivel (ő is a zalatnai temetőben nyugszik).

Lukács Lukács legfiatalabb lánya (Róza ükanyám) 1850 nyarán férjhez ment egy Galíciából áthelyezett lengyel származású hivatalnokhoz. Az esküvő időpontjában a zalatnai római katolikus templom még nem volt helyreállítva, így Bodnár plébános úr a bányakapitányság ideiglenesen befedett épületében eskette a fiatalokat. Az ifjú pár a férj munkakörével összefüggésben Gyulafehérvárra költözött, de a feleség családjával tartották a kapcsolatot. Amikor 1850 őszén megkezdődött a zalatnai szörnyűségek hivatalos kivizsgálása,

¹⁵ Érdekes elgondolni, hogy mi történt volna, ha Lukács Béla nem hal meg oly tragikusan: tán öreg napjaira hazatért volna a kibővített „szülői ház”-ba. Minden esetre öröm látni, hogy 2012-ben megkezdődött Zalatna múltja eme gyönyörű emlékének a felújítása...

¹⁶ Dávid öregségére a fia, László (a későbbi miniszterelnök) a győri jogi egyetemi katedrát odahagyva tért haza, hogy a bányavezetést átvegye atyjától. László mindaddig igazgatta a bányákat, amíg kibontakozó politikai tevékenysége ezt megengedte.

Lukács Róza arcképe a kitüntetéssel

lása, szépanyámnak is eskü alatt kellett vallomást tennie az átelt eseményekről. (Az ő embermentő tevékenységéről mások tettek hiteles tanúságot.)

Pár évvel később nagy volt a meglepetés, amikor hivatalos levelet kézbesített a posta: Lukács Rózát (férjezett Vójzikofszkát, helyesen Woyciechowskát) a '48 őszi események alatt tanúsított embermentő tevékenységéért Ófelsége az általa 1850-ben alapított Ferenc József érdemérem arany fokozatával kegyeskedett kitüntetni¹⁷. Az Uralkodó személyes jóindulatának kitüntető jeleként az érdemérmert „brilliánsokkal kirakott broszsal”, saját kezűleg tűzte fel Róza ükanyám keblére¹⁸. Lukács Róza a kitüntetést haláláig büszkén hordta, a róla készült fényképen jól látható. (De csak a kitüntetés, a brilliánsokkal kirakott tű nem!)

A kitüntetést is ábrázoló olajportréját feltehetően egy fénykép alapján készítették.

¹⁷ A megbékéltetésre törekvő Uralkodó Avram Jankut is ki akarta tüntetni a koronás Arany Érdemkereszttel, azonban a csalódott, megkeseredett és végül elborult elméjű Janku éles császárellenes kirohanásai és tettelességei miatt végül is a kitüntetés elmaradt.

¹⁸ A kitüntetések protokollja szerint a kitüntetett halála esetén a kitüntetést vissza kellett volna szolgáltatni, míg az uralkodó személyes kegyét kifejező emléktárgyat a kitüntetett örökösei mindig is megtarthatták. Ezzel szemben Róza halála után a rendjel megmaradt (máig!), a brilliáns-tűt viszont már nagyanyám se látta. A családi legenda szerint azt vissza kellett adni, valószínűbb azonban, hogy az utódok – tán az I. világháború alatti-utáni – ínséges időkben a brilliket pénzzé tették...

ték, így fordulhatott elő, hogy a Ferencz-József érdemérem helyett holmi sosemvolt kitüntetést füstött a művész.¹⁹

Róza súlyos betegség (gerincsorvadás) következtében alig 47 évesen hunyt el. Nyolc gyermek maradt utána, akiknek a többsége már Trianon előtt ugyanúgy áttelepült Budapestre, mint a közeli rokon Lukács Béla is.

Az ország szétszakadása után a rokoni kapcsolatok is elsorvadtak, és bár Magyarországon Rózának ma nagyjából félszáz

¹⁹ Érdekes, hogy Lukács Rózáról két, hasonló portré maradt fenn, feltehetően két leszármazott is így kívánta megőrizni bátor elődje emlékezetét. A másik portré helyesen ábrázolja a kitüntetést.

Lukács Róza kitüntetése, a Ferenc József érdemérem arany fokozata

leszármazottja él, de „odaát” eddig senkit se találtam, aki rokonnak lenne mondható.

Zalatnát illetően jó lenne, ha a mai magyarok és románok nem egymás²⁰ egykori – mára már jóvátehetetlen – hibáit és bűneit méricskélnék, vagy az érte való felelősségen vitatkoznának, hanem arra törekednének, hogy minél jobban megértsék elődeik cselekedeteinek mozgatórugóit és minél épebben megőrizzék közös örökségüket! Mert Erdélyben a múltja azoknak is közös, akinek a jelene ma talán nem az...

délyben a múltja azoknak is közös, akinek a jelene ma talán nem az...

²⁰ Sajnos, voltak „magyar vérengzések is”, amikre nem szoktunk emlékezni, és még ha ezek csak reakciók voltak a románokéira, akkor sincs okunk büszkének lenni rájuk.

Szent Khoszrov imája s megemlékezések

Örmény kódex-motívum

Emlékezzél meg, Uram, és irgalmazz, és légy kegyes az elhunytak iránt, adj nekik nyugalmat és világosságot, sorold be őket szentjeid közé mennyei országba és tedd őket méltóvá irgalmasságodra!

Ismétlően elénk kerül az elhunytakért való imádság kérdése. Hitünk szerint imáinkkal kérlelhetjük Istent s remélhetjük az eredményességet: elhunytjainknak az üdvösséget. Ugyanis Istené az ítélet halálunk után, s ettől függ odaíti sorsuk. Mindannyian vágyódunk a szenteknek társaivá lenni, de ezt csak Isten kegyelmével és irgalmával kaphatjuk meg. Tudjuk, Ő mindenkit üdvözíteni akar, de ebben közre kell működnünk!

Dr. Sasvári László

*Szent Liturgia örmény szertartás szerint – Bp. 2006., 40-42. o.

Kali Kinga

Egy örmény: hét zsidó

Az erdélyi örmény identitást kutatva, 1996 tavaszán, Húsvét körül, az örmény karkterről kérdezgettem Gyergyószentmiklóson az éppen ráérőket – akkor még csupán puhatolózva, ki az örmény, kit tartanak annak az ottani közösségben. Abban az időben Fogolyán Miklós, Páter Lukács volt e kis közösség papja, akit a velencei mechtarista szerzetesrend küldött misszióba Erdélybe, hogy emlékeztetné az ott élőket örménységükről, lendítené fel az örmény életet. Az emlékeztetés, mint alább is látható, megtette hatását – de az is lehet, hogy a „boldog békeidők” nosztalgiája dolgozott végig, lappangón. Ebben a beszélgetésben Hegyessy Alíz néni – vagy ahogyan őt gyergyói viszonylatban hívják, Áskó néni – határolja körül azt a parányi világot, amely saját örménységét jelenti. Arra kértem őt, magyarázná el, milyen az örmény ember – és mit jelent örménynek lenni általában, Gyergyó-szerzte. Áskó néni, aki magát azon szerencsések közül valónak tartja, akik még százszázalékosan örmények ebben a magyar közegben, boldogan osztotta meg velem az érintőleges tudás-világot, gyönyörű naivan, emlék-pillérekéből és kulcsszavakból összerakva. A villámkérdések gyors váltakozása lehetővé tette, hogy kirajzolódjon az öregasszonynak az örménységgel kapcsolatos mentalitása, amelyet az emlékezés nagyított gigantikussá, édesített mézessé, tarkított virágossá – ezért az olvasó se keressen benne egyebet, mint szubjektív tudást.

– Áskó néni, ki az örmény?

– Az egész emberiség örmény! (Kacag) Mert Noé az Ararát hegyére kötött ki! S ezért hát az egész emberiség örmény! Ropant ügyes unokám van egy – az unokáim már ott vannak keresztelve, az anyjuk, apjuk nincs ott keresztelve, de az unokáim mind ott vannak keresztelve, az örményeknél. (Az örményeknél úgy van, hogy amikor keresztelnek, akkor bérmálnak is, az örmény papok fel vannak hatalmazva erre.) Hát, gondolom magamban, az az örmény, aki annak vallja magát. Vagy mit is mondjak?

Mert a rádióban hallgattam egy előadást, hogy mindenki magyar, aki magyarnak vallja magát, akár milyen nemzetiségű, hivatkoztak

A gyergyószentmiklósi örmény templom külső örmény felirata (fotó: Buslig Barna)

Petőfi Sándorra, hogy ő is Petrovics volt, és mégis magyar. Hát, ugye, nem is lehet, hétszáz éve eljöttünk Örményországból, háromszázvalahányig Moldovában voltunk, s onnan átjöttünk ide. Itt Mária Terézia például nekünk is nemességet adott, csíksomlyói Csikialis-nak vagyunk beírva a kutyabőrön. Én... de szóval mindenki is, hát hogy tudjuk aztmondani, hogy örmények vagyunk, egypár örmény szót ha tudtunk, de azt sem helyesen – pár éneket tudtunk, és semmi mást. Pár ételt. Az ünnepeken jellegzetes ételeket főzünk, például az ángádzsáburt, hurutal, aztán vannak ilyen jellegzetes ételek, mint a pászka, a káta, a dehtekhálva, a *dáláuzi*, és eze-

ket szoktuk csinálni az ünnepeken, de különben semmivel nem különbözünk a magyaroktól. Intellektuális szempontból mindenki igyekszik – valamikor, ha azt mondtad, hogy örmény, akkor tudták, hogy az intellektuel. Mindenki! Hát az én édesapám, ő kereskedelmi akadémiát végzett – 1877-ben született, s ennek a sarki banknak a vezérigazgatója volt, ni. Negyvenkilenc éves korában meghalt; az ő édesapja gyógyszerész volt, aztán annak az édesapja orvos volt, s az orvosnak az édesapja Csík vármegye főbírája. Így bizony. Mindenki próbálta taníttatni a gyermekeit, a kereskedők is nagyon sokan érettségiztek, és hát szóval mondjam azt, hogy az intellektueleket ők képezték.

– Még mi jellemzi az örmény embert?

– Hát hallani, hogy fősvények... Jókedvűek. Sokat táncoltak. És táncolnak! Jó zenészek vannak köztük, még itt, kisvárosban is. Hát én nem, én nem tudtam zenélni, de a bátyám három hónap alatt úgy megtanult zongorázni, hogy csodásan. És ilyen... dzsessz is tudott játszani, egy dzsessz-zenekart is alakítottak. Hát még mit?

Jó szervezők voltak, amibe belekezdtek, azt átadták másnak is, nem csak maguknak tartották meg – úgy az iparban, vagy a kereskedelemben, vagy mindenben a világon: mindenkinek átadták azt, amit tudtak. Én ezt mondom magunkról is, hogy például édesanyám... nekünk, ugye, három szolgálónk volt, de ő mindegyikkel szakácskönyvet íratott, és minden pontosan fel volt jegyezve, hogy úgy legyen, ahogy kell, szóval... Mást nemigen tudok mondani. Nem tudom, de azt szokás mondani, hogy egy örményben hét zsidó veszett el, vagy hét török. Aztán, hogy ezt mire mondják, fogalmam sincs...

– És mi különbözteti meg az örmény embert a magyartól?

– Annyira oda vagyunk asszimilálódva a magyarokhoz, hogy nincsen, amiben megkülönbözzünk. A régi időben volt egy mondása az egyik földrajz–történelem szakos tanárnak, én is csak azt tudom megismételni: szerencse, hogy vannak örmények, mert megmaradtak a magyarok. Nagyon jó magyarok voltak az örmények!

– Mit nevezne meg örmény jellegzetességként Gyergyószentmiklóson? Mi az, ami a legfontosabb az itteni örményeknek?

– Azt hiszem, hogy ilyen nincs is, hogy valami fontos lenne az örményeknek.

– Miért?

– Hát azért, mert csak most, vagy egy ilyen öt-hat éve... igen, hogy Zárug Ali és Szekula Marci úgy a kezükbe vették a dolgot, miután ugye, Szekula Marcinak volt egy testvére, Szekula Laci, akit tízéves korában elvittek örmény papnak – ő aztán visszakerült, eljött az édesanyját meglátogatni, már mint felnőtt püspök, csodálatos hangon énekelte, hát olyan volt az a mise, mint egy keleti opera, olyan gyönyörűen celebrálta a misét! Hát azóta kezdtek egy kicsit így ápolgatni az örmény dolgokat, de nem nagyon van kit. Sok magyar enged be házszenteléskor is az örmény papot. Aztán mondom, hogy akitel ma a templomból jöttem, a fiatalasszony, hát az is, ugye, tiszta székely, és egy unokaöcsém vette el feleségül, de hát annak is az anyja tiszta magyar már.

– És a Vörös Köpenyegesek rítusa?

– A Vörös Köpenyegesekről azt tudom mondani, hogy mikor én fiatal voltam, akkor csak legényemberek viselhették a köpenyt – lehettek azok tizenhat, tizennyolc,

A gyergyószentmiklósi örmény templom belső örmény nyelvű felirata (fotó: Buslig Barna)

vagy akár tizennégy éves fiatal emberek is, – házasemberek nem vehették fel; de anynyira megfogyatkozott az örménység, az örménységünk, hogy most már muszáj a házasembereknek is viselni, sőt az idevaló székelység is bekapcsolódik, és felveszi. Olyan örmény, aki magáról el tudja mondani, hogy ő papír szerint százszázalékos örmény, alig vagyunk vagy tízen. Én például az vagyok. De én semmit, úgy különben, olyan nagyon nem tudok. S hogy hol van a világon ilyen köpeny, hát hallgattuk egyszer a rádiót egy éjjel, egy kedves fiatalasszony ismerősömmel, s azt mondja: „Áskó néni, tessék csak jönni gyorsan, mert az örményekről beszélnek!” S ott mondja a Szabad Európa – ez még akkor volt! –, hogy sehol a világon nincsen már ez, csak egy romániai kisvárosban, Gyergyószentmiklóson. Úgyhogy csak ez az egy van – s hogy mi a jelentősége, nem tudom. Pedig emlékszem, hogy mondta valamikor Keresztes Zoltí, de nem tudom, nem figyeltem úgy oda, hogy megrögzítse az agyam... És ezt minden ünnepen felveszik, lehet az épp az RMDSZ-nek az ünnepe, vagy lehet az bármilyen felvonulás, mindenütt részt vesznek a Vörös Köpenyegesek – mert most úgy mondják az örményeknek, hogy örménymagyarok.

A gyergyószentmiklósi Vörös Köpenyegesek körmenet közben, az örmény templom udvarán (1996)

– *Mikor öltenek az örmények vörös köpenyt?*

– Hát az nincs minden vasárnap, szó sem lehet róla, egy évben háromszor: Húsvétkor, Karácsonykor... Na, Húsvétkor, Karácsonykor, Pünkösdkor és Szent Gergelykor. Kész.

– *Mióta van ez az ünnep, mit tud róla?*

– Ez mindig volt. Ez mindig volt! Úgyhogy az én édesanyáméknak, az én nagyanyáméknak az életében is, mindig volt: mióta örmény templom volt itt, azóta van Vörös Köpenyeg.

– *Ha például Magyarországon megkérdeznék, hogy Áskó néni minek tartja magát, mit mondana?*

– Hát, hogy magyar. Magyar. De Magyarországon egyszer egy fogorvos csinálta a fogamat, és azt mondja nekem, hogy: „Kislány, maga igazán magyar?” Mondom, igen, én tiszta magyar vagyok. Azt mondja: „Pedig úgy néz ki, mint egy szép román tisztiaasszony.” Eszembe sem jutott, hogy azt mondjam, örmény vagyok. Pedig mindig oda jártunk templomba, édesapám is, meg mindegyikünk. A rendőrségre is le voltunk hívva, már nem én, hanem édesanyám, miután édesapám meghalt – minden örményt behívtak, hogy örmények, és egyetlenegy mondta, hogy ő örmény, de azon felül mindenki magyarnak vallotta magát.

– *Mondhatjuk, hogy Gyergyóban némelyek mégis örménynek tartják magukat? Vagy csak örmény vallásúaknak?*

– Hát nem tudom én ezt... de mégiscsak oda megyünk el templomba, bár ugye, nehezen értjük – mert én, hogy nem is látok, hát nem tudom a cselekményt, nem tudom, hogy mi van az oltárnál, nem tudom, hogy mit csinálnak, – úgyhogy a tegnap is oda mentem templomba, ma is oda mentem templomba. Bár hozzám a magyar templom közelebb van... A ministrációban megtanultuk a Miatyánkot, de azt sem tudom, hogy

helyesen mondjuk-e vagy nem. És azon kívül aztán megtanultuk az örmény himnuszot, a Pántorodánt, mert jött ide egy olyan püspök, aki nem tudott magyarul, csak románul és örményül... S hogy tudok-e örményül? Hát mondom, hogy az imában – úgy, amit a templomban mondanak – tudok válaszolni, tudom a Miatyánkot, de hogy helyesen-e, azt sem tudom megmondani, s tudok még egy pár éneket, s nem sajnálom, mert nincs is kívül beszélni. Ha én egyedül tudnék örményül, hát mit érnék vele? Semmit a világon!

– *Senki nincs, aki örményül tudna?*

– Nincs, csak a mostani pap, senki más. Már amikor fiatal voltam, akkor sem tudott senki, szóval a régi öregek sem, akkor sem tudott senki. Senki, senki, akit én ismertem, nem volt, hogy tudott volna örményül. Hát, nem tudok olyant, mert Görög Joákim, aki még az én életemben élt, s aztán meghalt szegény tetanuszmérgezésben, szállka ment a kezébe, hát ő is magyarpárti szenátor volt, örmény pap létére. Nem, nem tudok. Most még inkább vannak, ezek a fiatalok, Szekula Marci meg Zárug Ali, akik hát szeretnék az örménységet fenntartani.

– *Ők egyháztanácsosok, vagy kicsodák?*

– Igen, igen, ők a vörös köpenyegesek. A kávázánt... kávázánt Ali vezette most is. Ők nagyon sokat tesznek az örményekért, azért, hogy valahogy legyen... De hát nekik is, például Zárug Alinak is egy nagyapja volt örmény, egy nagyapja, úgyhogy az olyan kevés százalék, hogy azt már nem is lehet kiszámítani...

– *Áskó néni milyen vallású?*

– Örmény szertartású római katolikus vagyok. A gyerme-

keim latin szertartású római katolikusok, a szüleim is mind, nem itt keresztelték, hát latin szertartásúak voltak, de senki nem tagadta meg, hogy örmények vagyunk, sőt édesapám örmény egyháztanácsos is volt. Hát én is minden vasárnap eljárak templomba, de nem mindig az örmény templomba, mert nem értem a nyelvet. Mivel rossz a szemem, nem látom a cselekményt, nekem sokkal inkább a lelkemhez húzódik, ha magyarul is tudom a misét mondani, végig. Én minden vasárnap megyek, télen is. Amióta megvakultam, azóta télen nem mozdulok ki, de ahogy szép idő van, rögtön. Nagy ünnepeken azért megtisztelem a templomot, és elmegyek oda. Távol is van nekem... Szóval örmény szertartású római katolikus, nemzetiségemre nézve magyar.

– *Mielőtt Fogolyán Miklós idejött volna, hogyan zajlott az egyházi élet?*

– Hát addig is volt egy magyar pap, sőt kettő-három is. S hát mondjam azt, hogy kellemebb volt, mert jól értettük, amit mondott. Hát szóval, volt egy Feigel Matyi, benne is volt valami kicsi örmény, de ő latin szertartású volt, és nagyon szépen vezette a misét, de aztán meghalt.

– *Mit tud az örmények közötti házasságról: vannak egyes házasságok is, vagy igyekeznek csak örmény-örmény házasságokat kötni?*

– Nem okvetlenül. Most már nincs olyan, hogy tiszta örmény házasság. Itt, Szentmiklóson, egy sincs. Hát én is tiszta magyarhoz mentem férjhez, és a gyermekeim is már úgy mentek férjhez, a vejem is ilyen összekeveredett... A vejemnek is, anyjában, apjában volt örmény, de mindenki össze van

Örmény márványsírkő méteres átmérőjű fosszília-lenyomattal a gyergyószentmiklósi örmény templom udvarán

keveredve – itt most már jelen pillanatban senki nincs olyan, aki örmény-örménnyel házasodott volna össze, nem tudok róla.

– Régebben hogy volt mindez?

– Régebben is volt keveredés, okvetlenül, mert az én anyám is egy dr. Töcser Jenőhöz ment először férjhez – hát én nem is tudom már, hogy ők németek voltak-e, vagy mik voltak, de a Töcserekbe is bekeveredett aztán valahogy az örmény. Az örmény intellektuelek összeházasodtak a magyar intellektuelekkel. Nagyon, nagyon össze vagyunk keverve.

– Vannak-e örmény összejövetelek, társasági élet ilyen vonatkozásban?

– Hát mondom, hogy nincs! Most kezdik egy kicsit kapiskálni, hogy bár örmény Oltáregylet legyen, no, de hát abban is mind olyanok vannak, hogy a férj félörmény, s ő tiszta magyar – s ő tiszta magyar, így, ahogy mondom. Székely. Simon Pistáné például – akinnek a férje, Simon Pista – magyar, pedig ő is tiszta örmény, éppen úgy, mint én.

– Az Oltáregylet mióta van?

– Az Oltáregylet már nagyon rég kell, hogy legyen, mert az én gyermekkoromban is volt Oltáregylet. Dr. Dobribán Antalné volt az Oltáregylet elnöknője, a vigalmi bizottság elnöknője az én édesanyám, Csíki Jenőné, majd utána Zárug Istvánné lett.

– Milyen alkalmakkor jönnek össze az örmények?

– Hát ilyenek például, hogy egy örmény kolóniában, most, hogy van Egyháztanács, van újra Oltáregylet, összegyűjtik a népeket, s ilyenkor szoktak segíteni esetleg a templomdíszítésben, a templomtakarításban. Simon Pistáné nagyszerű ízléssel, tényleg nagyon szépen csinálja meg a szent sirt, hát ilyenkor összegyűlnek – de úgy nem, ahogy régebben, az én fiatalágomban voltak az örmény bálók. Gyönyörű, nagyszerű büfét adtak össze, az én nagyanyám mindig hádájékat csináltatott. Nem tudom, tudja-e, hogy mi az

a hádájék? Örmény puliszka, mondják, ez egy ilyen kalácsszerű tünemény, aminek a receptje körülbelül így megy, hogy száz egész tojás, száz tojássárgája, ehhez vaj, cukor és liszt, élesztő, tej – és fakanállal, direkt volt egy olyan annak való kerék, tehát nem teknőnek mondható, de hát mégis valami olyasmi, s három órát verték, három egész órát. Úgy-hogy három férfi szokott lenni, s felváltva verik, s ebből kemencében sütnek egy isteni finom valamit – aztán az én nagyanyám mindig, az örmény bálókra, ilyent sütetett. Nagy büfé volt! Én mindig szerepeltem, én voltam mindig a főszereplő, ha valami olyasmi volt, ott kezdtem meg az örmény bálon az első szereplésemet, s aztán... addig mindig csak táncoltam, de akkor már prózát is szerepeltem. Ilyenek voltak az örmény bálók, mindig gyönyörűen sikerültek. Óriási bevétel volt, óriási taps, csodálatos színpadokat csináltak, ami mindenféleképp ki volt díszítve: keleti perzsától, gobelintől kezdve mindennel, csilárokkal... Ez a kicsi színpad, ami volt, olyan gyönyörűen meg volt csinálva, hogy percekig tapsolták csak a szín padot. Szóval az örmények annak idején, a harmincas években ekképpen jöttek össze, igen bizony.

Azután aztán nagyon tönkrementünk, s szétszéledtünk... (...) Én is, én egy nagyon peches nő vagyok. Azért, mert azt hiszem, az előző életemben, amelyik szellem belém költözött volt, rablógyilkos kellett hogy legyen. Azért, mert énnekem csak egyetlenegyben volt szerencsém: hogy egy nagyon jó férjet kaptam, aki az én üldöztetésemben, a letartóztatásaimban, sok-sok mindenben nagyon mellettem állt, és nagyon kitartott mellettem. Domicil obligatóiban, ugye, mindenben, én helyhez voltam kötve, ő meg nem tudott... Soha fel nem róttá nekem. Soha. De erről nem beszélek.

– De a gyergyói örményeket ismeri, tartják a kapcsolatot egymással?

– Hát hogyné! Hát olyan kevesen vagyunk, hogy száz valahányan, azok is, mondom, olyanok, hogy egynolcad részt s egynegyed részt örmények csak – hát mindenkit, az egész Szentmiklóst ismerem!

– De szoktak találkozni egymással, összejárnak?

– Hát neeem! Hát szó sem lehet róla. Ugye, azokkal a régi barátnőkkel, akikkel a szüleim is jól voltak, hát azokkal igen... ma délután is lejönnek ide hozzám. Az egyiket Miklóssynak hívják, de benne is van sok örmény, ő mindig becsületesen az örmény templomba jár.

– Mondhatni, hogy az örmények általában csak az örmény templomban találkoznak egymással?

– Nem, hát a többiek nem járnak az örmény templomba, csak ünnepekkor. Akkor is inkább mind magyarral van tele. Nem nagyon tartják a kapcsolatot.

– Örmény vonatkozású folyóiratokat járatnak-e? Milyen kiadványokat ismernek?

– Hát folyóiratokat okvetlenül, de hát, ugye, egyetlenegy kicsi lap van, egyetlen ilyen jelenik meg, ez Árménia, vagy nem tudom, mi. De azóta, amióta ez van, azóta én már nem látok, s ha én ugyan nem is, de az unokám ezt járhatja. Magyar folyóiratokat járatunk. Hát mondom, hogy itt olyan kevés örmény van – olyan, hogy igazi örmény –, hogy ha például nem ilyen nagy ünnep van, hanem egy vasárnap, nyolcan-tízen ha vannak a templomban. S azok sem örmények, esetleg egy közülük.

– Mit tud az örmények történelméről?

– Hát a történelmi események, az a sok örményüldözés, hát mindig azért jöttek el,

Örmény kőkereszt a gyergyó-szentmiklósi örmény templom udvarán – a kereszt bizonyítja, hogy az Idegenek temetőjében már jóval az Apafi-féle betelepítés, 1672 előtt is temetkeztek itt örmények

előtt hétszáz évvel is, most tizennégyben, ugye, megint volt ez a nagy örményüldözés, akkor nagyon sokan jöttek ide Romániába, akik örményül és törökül beszéltek. Nekem is voltak ismerőseim, mondhatnám, hogy az egyik el is akart venni feleségül, Onig Cazaziannak hívták, a neve is tiszta örmény volt, és jól beszélt perze örményül, törökül, románul. Szóval rengeteg üldöztetésen mentek keresztül, nagyon-nagyon sokat szenvedtek – de nagyon vallásosak voltak, borzasztó vallásosak, nagyon erős volt a hitük. Minthogy hát tudok egy történetet, hogy a leányokat meg akarták erőszakolni, vagy pedig azt választhatták, hogy leugranak egy magas szikláról: és mind leugrottak a magas szikláról. Nagyon, nagyon-nagyon vallásos nép volt, nagyon!

– Van-e kapcsolatuk Örményországgal? Történik-e valami, ha például híreket hallgat Örményországról?

– Igen, akkor mindig megdobbán a szívem. Igen, okvetlenül, mikor voltak azok a harcok is, mindig megdobbant a szívem. Igen, okvetlenül. Hát a tévében nem nagyon mutogatták azt, de ugye, a rádió mondta, és mindig, mindig egy fájdalom volt bennem. Mindig egy fájdalom – talán akkor éreztem először örménynek magamat, amikor ott megint kezdődött a baj, és akkor ez nagyon, nagyon rossz érzést váltott ki.

– Áskó néaninek vannak kapcsolatai arrafelé?

– Nincs. Nem is tudnék velük beszélni!
– *Hogyan látja az erdélyi örménység jövőjét?*

– Hát sehogy. Teljesen felszívódik, teljesen. Hát, ha vannak is ilyen lelkesek, mint Szekula Marci s Zárug Ali, akik tartják benne a lelket – de hogy egy pap valamit csináljon: nem tud, mert nincs kivél.

– *Népszámláláskor minek vallották magukat a családjában?*

– A választásokon nem volt ilyen, hogy te örmény vagy, s te magyar vagy. Mind magy... örmény-magyarok voltunk.

– *Tehát magyarok?*

– Igen, de azért senki sem tagadja meg, hogy ő örmény. Senki nem tagadja meg.

– *Mondhatni, az örmények teljesen magyarokká váltak?*

– Drága, mikor háromszázötven éve, vagy kétszázötven éve együtt élünk, hát nem is lehet más.

– *Mi a különbség az örmény katolikusok és a római katolikusok között?*

– Semmi a világon. Semmi a világon – csak az, hogy ez a pap tiszta örményül mondja a misét, az eddigi papok csak keverték, de ő teljesen örményül mondja, mert neki úgy kellemesebb, mert úgy tud jobban beszélni, magyarul nagyon helytelenül beszél. Semmi az égadta világon. Semmi különbség. Nem tudom, hogy a szertartásban... Lehet, hogy a szertartásban van valami, mit tudom én, hogy a lépcsőimát nem tudom, hogyan mondják el például, de hát szóval... De az örményeket nem lehet megkülönböztetni a magyaroktól! Hát miért is lehessen, engem például hogyan lehet megkülönböztetni? Nincs semmi olyan jellegzetes vonás, legfeljebb az, hogy feketék vagyunk. Feketébbek. Hát például az én leányunokámban már nagyon sok az örményes vonás, ő aztán tipikus örmény, az arca is az a fekete, kreol, minden. Én például nem vagyok annyira örmény típus, mint az unokám.

– *Beszélgettem a közösség néhány tagjával, akik az örmény keleti beolvasztástól félnek. Ön szerint ez valós veszély?*

– Én is hallottam valamiről, hogy eljönnek ide a román örmények, de azt nem tudtam, hogy át akarnak téríteni! De amikor az a Sahakogian idejött, akkor Lázár Dénes volt az örmény Legényegyletnek – mert még nem volt megnősülve – a nem tudom én, elnöke, vagy így, s mindenki össze volt gyűlve, hát sokan voltunk még fent, fényképem is van róla, fiatalok voltunk, és Lengyel Zolti, aki idevalósi volt, majd örmény püspök lett belőle, ő volt a titkára. S azt mondja, megkérem a titkár urat, hogy ugyanígy fordítsa le örményre, mint ahogy én mondom: „Ha azért jött, hogy minket elrománosítson, akkor menjen is el, ne is lépje át a küszöböt.” Igen, így áperté meg volt mondva.

– *Áskó néni szerint van-e különbség az erdélyi örmények és a moldvai vagy regáti örmények között?*

– Hát én azért nem tudom, mert én a román nyelvű örmények között egy családot ismertem, azok hatvanban elmentek Libanonba, s onnan Amerikába. Hát így, valószínű, hogy azok oda asszimilálódtak a többséghez, mi meg a kisebbséggel vagyunk. Hogy melyik jobb? Ez olyan természetes...

– *Másképp kérdezem: mi a különbség a magyar örmények és a román örmények között?*

– Hát a magyar örmények között, azt nem tudom. Mert, ugye, négy helyre telepítették őket, engedte meg Mária Terézia a betelepítésüket, de aztán, ugye, a regáti örmények között nagyon sok van görögkeleti. Egész mások ott, egész mások, nem is lehet összehasonlítani. Mi magyarok vagyunk, ők meg románok.

(*Látó*, 2008/4., *ÖrményLátó*; *Világok (Bizánc és ortodoxia, ÁlomLátó, ÖrményLátó), Látó-Bookart, Csíkszereda*, 2012.)

Pál Emese

Szentháromság-templom (Örmény Nagytemplom), Szamosújvár (3., befejező rész)

A belső tér a külsővel ellentétben egységes, éretten barokk kialakítású. A hajó tagolását kompozit fejezetes pillérek adják, melyekhez szintén kompozit fejezetű oszlopok csatlakoznak. Ezek tartják az erőteljesen tagolt, fogrovattal és fekvő téglány alakú mélyített tükrökkel díszített párkányt, melyen a csehboltozatok nyugszanak. A kiugró pillérek illetve oszlopok által a belső tér dinamikussá válik, az így keletkezett beugrásokban helyezték el a négy mellékoltárt. A nyugati karzatot két kompozit fejezetű lizénával díszített pillér tartja, földszinti három kosárféle nyílása közül a középső ívesen előreugrik. Fölöttük áttört karzatmellvéd húzódik. A karzatot lezáró boltszakaszok kiképzése nem kiforrott, a két szélső félkörív ugyanis a hajófal párkányának takarásában csonkának tűnik. A félköríves diadalívvel elválasztott szentélyt szintén csehboltozat, a szentélyzáródást pedig félkupola fedi. A szentély falát kompozit fejezetes lizénák tagolják, a főoltárkép elhelyezésére kialakított fülkét két oszlop emeli ki. A szentély két oldalán elhelyezett oldalkarzatok szokatlan megoldásnak tűnnek, hiszen leginkább az osztrák barokk szerzetesi templomaira jellemzőek. Egy szélesebb, magasabb és annak két oldalán elhelyezett kisebb arkáddal lezárt karza-

tok áttört barokkos mellvéddel rendelkeznek. Fölöttük szegmensíves, zárókövel díszített, baluszteres mellvédű, kötényrészén füzérdísszel ellátott nyílások jelennek meg. A szentély félkupola boltozatát a szentek gyűrűjében trónoló Madonnát, csehboltozatát pedig Világosító Szent Gergely megdicsőülését ábrázoló falkép díszíti.

A félköríves keretbe helyezett főoltárkép Diamanti Laccatari, macedóniai származású, Pesten élő festő alkotása. A festő szignója és az 1842-es évszám a kép jobb alsó sarkában található. A zsúfolt, biedermeier stílusú festményen az angyalokkal és puttókkal körülvett Szentháromság jelenik meg. Az Atya a szokásos módon idős, szakállas férfiként jogarral a kezében, Krisztus vörös köpenyben, lábát a földgolyón nyugtatva jelenik meg. Mindketten áldásra emelik kezüket. Krisztus mögött puttók tartják a keresztest. Fölöttük a galamb képen megjelenő Szentlélek tűnik fel. A középen kupolával lezárt nagyméretű tabernákulum-építményt zsúfolt, barokk díszítés borítja. A szentség ház ajtaja ívesen előreugrik, sarkait virágdíszes pillérek hangsúlyozzák, a párkánnyal elválasztott alsó részén kehely, ostyá és kereszt, fölötté pedig lángoló szív jelenik meg. A dús növényi ornamentika és rocaille-díszek mellett a tabernákulum ajtó két oldalán gyámkö-

vön álló két férfiszent, fölöttük két repülő puttó látható. A széleken volutákon térdelő angyalok tűnnek fel. A szentély nyugati oldalán a Rózsafüzéres Madonnának állítottak oltárt. A márványozott és ezüstözött felületű faoltár középmezéjében kvalitásos faragású, növénydíszekkel telezsúfolt keretben elhelyezett oltárképen a felhőn ülő Szűz Máriát láthatjuk, karján a gyermek Jézussal, amint átnyújtja a rózsafüzért az előtte térdelő Szent Domonkosnak és Szienai Szent Katalinnak.

A hajóban álló négy márvány mellékoltár felépítménye majdnem teljes mértékben megegyezik egymással. Két kompozit fejezetes, alsó részén kannelurázott oszlop konzolokkal díszített párkányt tart, melyet középen félkörív vagy háromszögű oromzat koronáz, sarkain pedig füzérdíszes urnák jelennek meg. A félköríves retablót felül virágfüzérék keretelik, a tabernákulum-ajtókon az Utolsó vacsorát megjelenítő domborművek tűnnek fel. A tabernákulum két oldalán levő volutákon primitív faragású puttók térdelnek. Az oszlopok alatti füzérdíszes tartóelemekre szobrokat helyeztek, a Szűz Mária oltárán Szent István és Szent László, Világosító Gergely oltárán Szent Nerszész és Niszibi Szent Jakab, Szent József oltárán Szent Anna és Joachim, Nepomuki Szent János oltárán pedig Szent Márton és Szent Adalbert szobrai láthatóak. A mellékoltárok szobrainak gyenge minőségével ellentétben az oltárképek finom kidolgozása, kvalitásos munkák. A jobb ol-

dali első mellékoltár képe az örményeket keresztény hitre térítő Világosító Szent Gergelyt ábrázolja, amint megkereszteli az előtte térdelő III. Trdat királyt. Ezen az oldalon a következő oltárkép a felhőn térdelő Nepomuki Szent Jánost jeleníti meg, attribútumaival, a kereszttel, a feje körül levő öt csillaggal és egy angyal által tartott nyelvvel. A bal oldali első oltár festményén Szűz Mária mennybe-
menetele látható. A kép alsó részén a Mária ágya köré összegyűlt csodálkozó apostolok, felső részén pedig az égbe emelkedő Istenanya jelenik meg. A negyedik oltárképen Szent József halálának jelenetét festették meg.

A sekrestyével szemben levő mellékkápolnában kapott helyet a híres Levétel a keresztről oltárkép. A mozgalmas barokk kompozíció a halott Krisztus testének keresztről való levételét ábrázolja a legfontosabb követői és családtagjai jelenlétében. Az életteli, dús idomú alakok arcán mély fájdalom tükröződik. A finom tónusok, a részletek kidolgozottsága, a kifejező arcképek és mozdulatok kvalitásos művé avatják az Amsterdamban élő német festő, Joachim von Sandrart művét.

A templom berendezései közül kvalitásával kiemelkedő szószék kosarát girlandok és füzérek tagolják három részre, a domborműveken a Magvető, a Jó pásztor, Az apostolok kiküldetése témák jelennek meg. A szószék ajtajára a Szentlélek eljövételét ábrázoló domborművet helyeztek. A hangvető csúcsán Keresztelő Szent János szobra áll. Az 1795-ben készült, egy-

séges kialakítású padokat és a szentélyben levő stallumokat minőségi copfstílusú faragás díszíti.

Az 1960-as években lebontott templomkerítés apostolszobrai az előcsarnokban és a hajó északi bejáratánál vannak elhelyezve. Szent Péter és Szent Pál szobrai ember nagyságúak, míg a többi apostolnak csak büsztjét készítették el. Az egyes apostolok arca nagyon hasonló, azonosításuk csupán a büsztök posztamensein megjelenő attribútumok révén lehetséges. A keleti portikuszában található Győzedelmes Madonna-szobor kvalitásában a templom összes kőszobrát felülmúlja.

Németh Ferenc

Magyar-örmények Bánát közéletében a 19. században (3. rész)

Magyar-örmény karrier, karriersémák, vegyesházasságok, asszimilálódás, polgárosodás

A karrierépítés a Bánátba települt magyar-örményeknél általában a vagyon-azaz birtokszerzéssel vette kezdetét, majd (városi vagy megyei) közhivatal vagy tisztség elérésével folytatódott s a második vagy harmadik nemzedéknél – vegyesházasság, vagy örmény párválasztás révén – tovább szilárdult és erősödött a család közéleti pozíciója, társadalmi befolyása. A karrierépítésnek volt még két fontos tartópillére: a mindenkor császárnak hazafiságból nyújtott anyagi és katonai segítség, meg a közcélú jótékonykodás. Ez képezte a jellegzetes karriersémát, amelyet több példával is alátámaszthatunk.

Gurzó K. Enikő megállapítása szerint például, „a Karátsonyiak legjelesebbjei a kor szokása szerint nemes lelkű felajánlá-

Válogatott irodalom

B. Nagy Margit: A szamosújvári örmény nagytemplom. In: *Reneszánsz és barokk Erdélyben*. Bukarest, 1970. 211-226.
Pop, Virgil: *Armenopolis- oraş baroc*. Cluj-Napoca, 2002. 83-88.
Szongott Kristóf: Szamosújvár szabad királyi város monográfiája 1700-1900. II. 1901, Szamosújvár. 16-36.
Szongott Kristóf: Szamosújvár szabad királyi város monográfiája 1700-1900. III. 1901, Szamosújvár. 51-55.

(2007. 07. 22. –<http://lexikon.adatbank.ro/muemlek.php?id=391>)

saikkal vívtak ki maguknak tekintélyt és elismerést nem pedig titáni palotáikkal, díszes fogataikkal” (Gurzó, 2010:31). Karrier szempontjából a Karátsonyi család bánáti ágának egyik legsikeresebb tagja Karátsonyi László (1806–1869) volt, aki számos tisztséget töltött be Torontál megyében: a 19. század első felében a vármegye szolgabírója majd alispánja volt, később országgyűlési követ, 1848-ban, 1861-ben és 1867-ben pedig Torontál megye főispánja volt. (Németh, 1986) Borovszky Samu szerint „higgadt, előrelátó és megfontolt természetével igen sok jó szolgálatot tett a vármegyének.” (Uo.) Életében nagy tisztelet és tekintély övezte. Halálakor a vármegye úgy róttá le iránta való kegyeletét, hogy hat hónapi gyászt rendelt el, s az idő alatt még az ügyiratokhoz is fekete pecsétet használtak (!) (Uo.)

A család tagjai közül nemcsak Karátsonyi László, hanem mások is építették közéleti karrierjüket: Karátsonyi Lázár (1759–?) Torontál vármegye alispánja volt, majd országgyűlési követ aki „a franciák elleni háborúban saját költségén 100 finyi inszurgens csapatot állított elő, azon kívül hadi célokra még 300.000 forintot adott. Jutalmul Ferenc császártól a nagyszámú uradalmat kapta” (Sisakos, 1902:6–8). Amellett József főherceg vezetésével részt vett a mezőgazdaság és lótenyésztés szabályozásában, közhasznú intézeteknek pedig gazdag alapítványokat tett. (Uo.) „Egyebek mellett 10 ezer forintot, vagyis egy, akkoriban jelentősnek számító summát adományozott a Magyar Királyi Honvéd Ludovika Katonai Akadémiának (Gurzó, 2010:33). Karátsonyi Guido (1817–1885) császári és királyi kamarás volt, valóságos belső titkos tanácsos, országgyűlési követ, birodalmi és magyar gróf, a vaskorona rend nagy keresztese. (Németh, 1986) A család tagjai közül Karátsonyi Géza országgyűlési képviselő volt, Karátsonyi Emánuel (1770–1840) táblabíró denus, 2010:372–377). Karátsonyi Jeni (1861–1933) császári és királyi kamarás volt, zichyfalvi képviselő, társelnöke a Torontál megyei munkapártnak és elnöke a közművelődési egyesületnek. (Gurzó, 2010b:37)

A eleméri és ittebei Kissek ősei is, akár csak a Karátsonyiak, Szamosújvárról rajzottak ki „kik a törökök kiűzése után szabaddá lett földterületekből hadi vagy polgári érdemeik elismeréséül a királyok által donációkban részesültek” (Sisakos, 1902:6–8).

A Bánátba érkezi magyar-örmények még Erdélyben átvették a magyar nyelvet és életmódot, s az asszimiláció első hullámán már Erdélyben áttestek. Ezt látszanak igazolni az egyes magyar-ör-

mény családok nemzedéktáblái, családfái. Példaként elegendő talán Kiss Ernő aradi vértanú családtörténetére hivatkozni, noha a többi örmény család is hasonló folyamaton esett át a 18. század második felétől a 19. század végéig. A környezethez és a dinamikus társadalmi folyamatokhoz való gyors alkalmazkodásról ad hiteles képet a Kiss család kéziratosa nemzedéktáblája (Bobor, 1894) amely azzal indul, hogy (az ittebei ág családalapítója), „Fark, később Akoncz Gergely Erdélyben, Ebesfalván 1760. felvette [a] Kiss Gergely nevet”, neje pedig az ugyancsak örmény Hankovics Anna volt. A továbbiakban azt olvassuk, hogy „a család 1760-ban nemesített meg Mária Terézia Királyasszony által” (Uo.). A címeres nemeslevelet voltaképpen a három testvér – egyébként erzsébetvárosi kereskedő – Gergely, Lukács és Jakab érdemelték ki 1760. október 7-én (Gudenus, 2010:389–390). Érdekes, s a török világ emlékeit idézi, hogy a család eredeti neve, amely Ázád volt, törökül Zádéként maradt fenn (Uo.) A névmagyarosítás ténye már a család bizonyos fokú asszimilációjáról tanúskodik, s talán nem véletlen egybeesése a dolgoknak, hogy a három fivér a nemesség megszerzésének évében magyarosította nevét.

Kiss Gergely gyermekei Izsák, Miklós és Mária az 1780-as években rajzottak ki azután Bánátba s kerestek ott boldogulást (Uo. 390–393). Mindhárman magyar-örményt választottak élettársul: Kiss Izsák Issekutz Máriaát vette feleségül, Kiss Miklós Issekutz Katalint, Kiss Mária pedig az ugyancsak örmény Dániel Lukácshoz ment férjhez. (Uo.) Az i gyerekek (azaz, Kiss Gergely unokái) már nem tartották magukat teljes egészében az magyar-örmény párválasztáshoz: Kiss Izsák

fia, Ágoston poeni Bogdanovits Annát vette feleségül, Kiss Miklós fia, Antal pedig Lenhard Katalint (Bobor, 1894). Ezzel már a 18. század utolsó éveiben, illetve a 19. század legelején kezdetét vették a családban a vegyesházasságok. Igaz ugyan, hogy a Kissek 19. század végéig a magyar-örmény családok közül rokoni kapcsolatokat építettek ki a Capdebo, a Dániel, a Csiky, a Jakabffy, a Novák, a Simay, a Lászlóffy, a Karátsonyi, a Gyertyánffy, a Kövér, és a Patrubby családokkal, ám ugyanakkor, a vegyesházasságok révén rokonságba kerültek nem örményekkel is: a Somoskeiyekekkel, az Iszayakkal, a Thucsikokkal, a Dukákkal, a Szentiványokkal, a Koronghyakkal, a Beniczkyekkel, a Rónayakkal, a Schulpekkal, a Bélydyekkel, a Farkasokkal, a Tomkákkal, a Bayerokkal, a Boborokkal, a Csávossyakkal stb. (Uo.) Ezek a nem örmény relációk tanúskodnak legszemléltetőbben a Kiss család tagjainak többnemzetiségű környezetükbe való besimulásáról a 19. század második felében, a rokoni kapcsolatok révén pedig bánáti érvényesülésükről is.

Az örmény anyanyelv a Bánátba érkező családoknál még a 18. század végén is fennmaradt, s minden valószínűség szerint a 19. században is egy ideig. Kiss Ernő aradi vértanú hagyatékában maradt fenn egy 1779 decemberéből származó, Kiss Izsákhöz (Elemér és Ittebe szerzőjéhez) címzett (örmény nyelven írt) levél (Pavlov, 2010: 20–22.), amely erről tesz tanulságot. A levélíró Izsákot még Szehagnak, Miklóst Nigolnak, Pétert Bedrosznak, Jánost Ohannak, Kristófot pedig Chacshignak. (Uo.)

Az örmény hagyományokhoz való ragaszkodás az életvitelen, a népviseleten és a vallásosságon keresztül tükröződött.

A Kiss család vonatkozásában ezt néhány példával támaszthatjuk alá. A családtagok mély vallásosságát és jótékonykodását igazolja, hogy pl. 1789 karácsonyán „szigorúan megtartották a szokásokat, különösen azokat, amelyek Krisztus születéséhez kapcsolódtak. A család azokban a napokban együtt volt. [Kiss] Izsák felesége meglátogatta a falu apraját, és különféle csomagokkal ajándékozta meg őket.” (Pavlov, 2010:23) A pravoszláv karácsony alkalmával is Eleméren a család nőtagjai, a 18. század végén hagyományosan ajándékokat osztottak a szerb gyerekeknek. (Uo.) Bogdanovits Anna (?–1805) és Kiss Ágoston (?–1800) esküvőjén, 1795 nyarán, Temesvárott, az ifjú pár hatfogatos hintóban érkezett a templom elé, s „a kíséretben néhány lovas magyar és örmény népviseletben volt.” (Uo. 29.) 1797-ben az eleméri kastély építésekor Kiss Ágoston, anyja kérésére „az első emeleti egyik teremből családi kápolnát alakított ki, s egy ismeretlen temesvári festőtől megrendelték Szent Ágoston képét is.” (Uo. 31.)

1799-ben, Kiss Ernő (a későbbi aradi vértanú) születésekor, Temesvárott „a nagyszámú örmény gyülekezet a kicsi Ernőnek egy régi örmény kardot ajándékozott, amely arannyal és drágakövekkel volt díszítve. Ernő ettől a kardtól sohasem vált meg.” (Uo. 38.) Szalkai, egykori eleméri római katolikus plébános feljegyzései szerint a 19. század elején Kiss Ernő, gyermekként nagy érdeklődést mutatott a hittan iránt. (Uo.48.) „Már hatéves korában a Biblia egyes szakaszait fejből tudta. Különösen a vasárnapokat szerette, amikor Szalkaival a becskeréki templomban az orgonazenét hallgatta.” (Uo.) Ernő vallásosságáról írja Pavlov, korabeli egyházi feljegyzések nyomán, hogy „kicsi korától fogva vallásos szellemben nevelték és ez

szinte elbűvölte őt. (...) A kastélyban mindig jelen volt a pap. Ernő vallásossága háttér volt a misztikával.” (Uo. 82.)

1815 tavaszán, Kiss Gergely (?–1815) ittebei temetésén „részt vettek a vármegye jelentős személyiségei, valamint Temesvár örmény származású küldöttsége is. A halottól az alispán búcsúzott el, majd örmény szertartás szerint temették el az elhunytat.” (Uo.61) 1823-ban, amikor a Vedres István szegedi „inzsellér” látogatást tett a Kissek eleméri kastélyába, elragadtatással emlékezett meg annak belteréről és berendezéséről, hangsúlyozva, hogy a családi könyvtár „ritka példányszámú könyveivel a leggazdagabb és legértékesebb könyvtárak közé tartozik Dél-Magyarországon”, s hogy a házigazda nagy büszkeséggel mutatta meg neki „a kis példányszámú örmény nyelven írt könyveket”. (Uo.76).

1844-ben, Nepomuki Szent János ünnepe Eleméren „körmenettel kezdődött a kastély gyönyörű parkjában, majd folytatta útját a kastély keleti bejáratán át az akácfaikkal szegélyezett hűvös sétányokon.

Végül a menet a kőhídon át eljutott a kápolnáig. Itt szentmisét mutattak be. A mise után a körmenet ugyanazon az úton tért vissza a faluba” (Uo.94). 1847 őszén építtette meg Kiss Ernő az eleméri római katolikus templomot, amelyet előbb Szent Ernesztina nevére, majd 1867-ben Szent Ágoston tiszteletére szenteltek. (Uo.96)

Fölöttébb érdekes, hogy 1849 októberében, az aradi várfoogságból Kiss Ernő (akinek egykor dajkája ugyan magyar, de nevelőapja, Löwen Ernő báró, magas rangú osztrák tiszt volt) német nyelven levelezett leányaival (Uo. 106).

Bánátból egyébként több örmény honvéd és két örmény vértanú származott: Kiss Erni és Lázár Vilmos (1817–1849).

(Bona, 1995:8–17) Az előbbinek 1906 és 1918 között szobra is állt Nagybecskerek központjában, a színház előtti téren, a másik pedig néhány évvel ezelőtt kapott emléktáblát a nagybecskereki római katolikus templom belterében. (Németh, 2011a:7)

S ha már polgárról beszélünk, akkor – Geri András nyomán – e fogalom alatt legalább három tényezi együttesét értjük, hiszen az „egyszerre társadalmi helyzet, értékrend és életmód, életstílus” (Geri, 1993:9). S éppen az 1830-as években domborodott ki a polgári értékvilág, s vesztett súlyából az addig oly domináns társadalmi helyzet. Egyre inkább elitérbe került az értékrend, életmód és életstílus és kialakulóban volt a polgári magatartás.

A Dánielek közül (a kanaki) Dániel László közéleti szereplése érdemel figyelmet a 19. század második felében. 1887-ben Torontál vármegye főjegyzője volt, 1891-től Torontál megye alispánja, 1896-97-ben pedig Nógrád megyei főispán megországgyűlési képviseli. (Németh, 2008: 26–28.)

Az écskai Lukácsok közül Lázár János Torontál vármegye alispánja volt, aki 1808-ban 5000 forintos alapítványt tett a Ludovika Akadémia javára. A család tagjai közül néhányan a katonai pályán érvényesültek: Lázár Zsigmond csász. kir. vezérőrnagy volt, császári kamarás, a lipóttrend lovagja. (Borovszky, 1912:546)

Az érkező örmények a 18. század végén már magyarul beszéltek, s kivételnek számított az örmény nyelvű korespondencia, az örmény nyelvű családi feljegyzések stb. Viseletükhöz, életvitelükhöz és szokásaikhoz hűek maradtak, s a 19. század folyamán közöttük még eris volt a családi-közösségi összetartás, amely túlnyomórészt az örmények egymás közötti házasságaiban, meg a szoros rokoni kapcsolattartás-

ban mutatkozott meg. A 19. század vége felé (a megváltozott társadalmi-szociális körülmények hatására) már kifejezettebb lett az asszimiláció és a vegyesházasságok kötése sem számított kivételnek.

„Bár kezdetben tartották a kapcsolatot az erdélyi kolóniákkal, azonban a sokszor magyar nemesi családokkal kötött vegyes házasságban született utódok (mintegy két-három tucat családról van szó) egyre inkább eltávolodtak, nem tanultak meg örményül, neveiket magyarosították (főleg a -ffy végződés volt népszerű: Jakabffy, Bogdánffy, Mártonffy, Gyertyánffy) (...) Nem meglepő, de azt is mutatja, hogy az anyanyelv megőrzésére csak ott van lehetőség, ahol nagyobb közösség él egy tömbben. A Dél-Alföldön, és azokban a nagyvárosokban, ahová korábban jelentős örmény elvándorlás történt, nyelvüket és vallásukat elvesztették az örmények. (...) A vallási asszimiláció legfőbb oka az örmény katolikus hitközségekből való elvándorlás volt. Mivel kötelezi volt valamely egyházhoz tartozni, az elköltöző családok a római katolikus egyház híveivé váltak”. (Tóth, 2006)

A Bánátba települt magyar-örmények (viszonylag sokáig, csaknem a 19. század végéig) megtartották értékrendjüket és életmódjukat, (sőt az 1870-es évekig jellegzetes viseletüket is), életstílus vonatkozásában azonban szinte azonnal alkalmazkodtak környezetükhöz.

Miután az állatkereskedelem, a 19. század második felében a mezőgazdasági termelés fejlesztése következtében teret vesztett, többen értelmiségi pályán kerestek érvényesülési és megélhetési lehetőséget. „Megindult az örmények beáramlása a közpályákra. A gazdasági életben betöltött pozícióikat (melyet zsidó, német és más polgá-

rosodó elemek vettek át) lassan átkonvertálták politikai, kulturális, kapcsolati tükévé. A legtöbb örmény család anyagiilag megengedhette magának gyermekei taníttatását. Mivel általános volt körükben a gyermekek magas száma, azok, akik nem örökölték az apa egzisztenciáját (földbirtok, gyógyszerár, stb.) közpályára kerültek. A vármegyék közül Torontálban a Gyertyánffyak, Dánielek, Karassó-Szörényben a Jakabffyak, Bács-Bodrog megyében a Karátsonyiak vezető tisztségeket töltöttek be. (...) Az örménység vallásához erősen ragaszkodott, és a XX. századra döntően a vallás jelentette az örmény etnikai tudatot. (...) Magyar-örmények közé sorolhatjuk azokat is, akik már sem nyelvükben, sem vallásukban nem vallották magukat örménynek, de kultúrájuk, származásuk és rokoni kapcsolataik összekötötték őket. (...) A nagy többség elaprózódó birtokából megélni nem tudván a fizetett közpályák felé orientálódott (Uo.). E magyar-örmények karrierélményét azt mutatja, hogy csaknem kizárólag jogi végzettségűek voltak, végigjárták a megyei adminisztráció hierarchiájának szinte minden lépcsőfokát, s több esetben az országgyűlési képviselőségig vitték, tipikus dzsentri életmódot folytatva. „Az örmények általában vegyes nemzetiségű kerületekben, kormánypárti programmal jutottak be az országgyűlésbe”. (Tóth, 2006)

A 19. század végéig a bánáti örmények csaknem teljesen asszimilálódtak. Ezt a folyamatot pedig csak meggyorsították az időközben kötött vegyesházasságok.

Folytatjuk

(Délkelet-Európa – South-East Europe International Relations Quarterly, Vol. 4. No. 1. (2013 tavasz) 11 p.)

Bálintné Kovács Júlia

Gyergyóalfalutól Mindszentig és tovább...

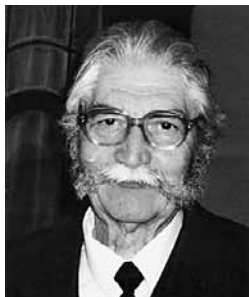
Mindszenti Idősekért Alapítvány és a Szőlő-party Baráti Kör nemes ötlettel állt a képviselők elé a 2013. júniusi rendes testületi ülésen, ugyanis szoborállítási javaslatot kezdeményeztek, melyet a képviselők támogattak. A köztéri szoborral emléket akartak állítani dr. Ávéd László emberi nagysága előtt. Az orvos magas szakmai tudása, emberi humánuma, erkölcsi magatartása és a gyógyító munkája során önzetlen segítőkészsége miatt érdemelte ki a köztéri bronz mellszobrot.

Kivonat Dr. Ávéd László önéletrajz írásából:

„Születtem: 1920. szeptember 30-án Gyergyóalfaluban. Édesapám dr. Ávéd János ügyvéd, édesanyám Nagyiványi Fekete Lenke, szegedi felsőbb leányiskolát végzett háztartásbeli, akik az első világháború kapcsán ismerték meg egymást Szobráncon, apám révén, aki mint tartalékos tüzerfőhadnagy járt ott. Háború után megesküdtek és én elsőszülöttként érkeztem meg. Később még hat testvérem született, de ők fiatalon elhaltak.

Elemi iskoláimat szülőfalumban végeztem. Később Kolozsvárra költöztünk, ott végeztem el a Piarista gimnáziumban a középiskolámat. Tagja voltam a Mária Kongregációnak és a Cserkészetnek.

Én orvos szerettem volna lenni, mert az mindenkin igyekszik segíteni. Az orvosi egyetemet is Kolozsváron kezdtem és fejeztem be, háborús körülmények között. Óvóhelyen avattak orvosdoktorrá, záradékkal a diplomán, hogy a kötelező kórházi gyakorlatot háború után kötelesek vagyunk pótlólag elvégezni és kezünkbe adták a behívó parancsot is. Amerikai fogságba estem, közel egy év után szabadultam, de nem mentem Kolozsvárra, mert nem akartam, amint hírlett román katona lenni. Szentesre jöttem a kór-

házba, letölteni a hiányzó gyakorlatot és letöröltetni a záradékot a diplomámról. A kórházban megbízott orvos voltam, előbb a bőrgyógyászatban, majd a belgyógyászatban. Több mindszenti beteggel találkoztam a kórházban és egy idős bácsi „meghívott” jöjjenek ki Mindszentre, két idős orvos mellett van két üres hely, foglaljam el az egyiket. Kimentem, elfoglaltam és nem bántam meg!

Felállították a Magyar Néphadsereget és ehhez orvosok is kellek. A környékről többünket összehívták és toboroztak. Később behívtak katonaorvosnak, mint önként jelentkezőt. „Az a megtisztelő feladat érte Önt, hogy Önt jelölték az újonnan alapított hadsereg egyik katonaorvosának...” Négy év után, többszöri kérelmezés után végre leszereltek, mert én gyógyító orvos akartam lenni világ életemben. Azóta itt élünk Mindszentben, itt voltam körzeti orvos és adtam át a fiamnak a körzetem, mikor ő végzett és én nyugdíjba mentem.

Még a szentesi tartózkodásom alatt ismerem meg Adamkovics Éva tanítónőt, aki az Evangélikus iskola tanítója és a templom kántora volt. Az ismeretségből szerelem és házasság lett. A feleségem először tanított, mindig maximálisan biztosította nekem a hátteret, nevelte a gyermekeinket, majd mi-

kor kirepültek eredményesen munkálkodott a népfrontban. Ennek titkára, majd elnöke lett és munkájáért ezüst érdemrendben részesült. Sokat tett a helyi cigányság érdekében is.

Három gyermekünk született. Mária leányunk gyenge áramú elektromérnök, majd mérnök tanár lett. Katalin leányunk fül-orr-gégész főorvos. János fiunk családorvos, oktató körzete van és előadó, vizsgáztató az egyetemen.

Szeretek barkácsolni. hobbim a horgászat, de főleg a vadászat. A vadászatot anyai nagyapámtól és két nagybátyámtól tanultam és szerettem meg.

1967-ben az Egészségügyi Minisztériumba írva javasoltam, hogy az orvostanhallgatók az alapellátásban is szerezenek tapasztalatokat, hisz általános orvosi diplomát kapnak és az itt dolgozók munkáját nem látják. Majd a budapesti kollégáknak is eszükbe jutott ez a gondolat és megalakítják a MAOTE-t, melynek én is alapító tagja lettem és körzetemet oktató körzettel nyilvánították. Később szakorvosi minősítést is kiharcoltak az utódok.

Úgy érzem, talán érdemes volt élnem. Drága jó feleségem 1994-ben rákos megbetegedés következtében meghalt, én 3 szívinfarktus és 5 acut tüdővízenyő után itt Mindszentben várom, felkészülten, a végleges behívómat.”

(A behívó 2001. július hó 13-án érkezett meg.)

A 2013 szeptember 28-án zajló díszközgyűlést Mindszent Városa első kitüntetettjének, Dr. Ávéd László háziorvos szobrának felavatása követte.

Szoboravató beszédében Zsótér Károly polgármester kiemelte, hogy az adakozásból megvalósuló szobor létrejötté Mindszent lakosságának összefogását dicséri, de igazából egy közös főhajtást szimbolizál Dr. Ávéd

László emléke előtt. Ő volt az az ember, aki szigorúsága mellett páratlan humorérzékkel rendelkezett, imádta családját, féltő gonddal óvta unokáit, figyelte fejlődésüket, ápolta a magyarság szellemiségét. A családi hagyományok ápolása mellett az orvosi hivatás tárgy emlékeinek a megőrzését is fontosnak tartotta. Az ő kezdeményezésére jött létre a helyi orvostörténeti gyűjtemény kialakítása.

Dr. Ávéd László szoboravatásán meghaltottan szült fia, Dr. Ávéd János háziorvos, aki édesapja szellemében ápolja Mindszent lakosságát, orvosi hivatásában is őrzi szellemiségét. A zenei aláfestést Dr. Ávéd László unokája ifj. Ávéd János nyújtotta, aki a zeneakadémia jazz tanszakán végezve, zenei pályán őrzi a nagyapa szellemi örökségét.

Korom András: Ávéd doktor gyűjteménye

Valószínűleg az ország legnagyobb, magánkézben lévő orvostörténeti gyűjteményét őrzi Ávéd János mindszenti háziorvos. A közel ezer darabból álló kollekciónban számos érdekesség mellett még 1913-ban készült lázmérő is található.

– Régóta vonzodom mindenhez, ami régi, hiszen a régi tárgyak mögött érzem az egykori embereket. Ezért nem hagytam veszendőbe menni azokat a mindszenti, gyógyítással kapcsolatos eszközöket és tárgyakat, amelyekre munkám során bukkantam, sokszor a véletlennek köszönhetően. Volt, hogy kihívtak egy beteghez az egyik tanára, akinek meg kellett mérni a lázát, s a család olyan lázmérőt vett elő a tokból, amelyet még 1913-ban gyártottak. Ez gyűjteményem egyik legérdekesebb darabja – mesélte Ávéd János, aki 1982 óta háziorvos Mindszentben. Kollekciónak az 1947-ben a településre költözött édesapja, néhai Ávéd László doktor alapozta meg. Fia nemcsak körzetét vette át, hanem gyűjteményét is, amelyet azóta gyarapított. A kol-

lekció egy része ma a helytörténeti múzeumban látható.

– Korabeli fogorvosi széket, régi lázmérőket, különféle fogókat és csipeszeket, gyógyszeres dobozokat és üvegeket, kötszeres dobozokat, fecskendőket, varrófelszereléseket és számos, a helyi orvoslással és gyógyítással kapcsolatos dokumentumot őrzök. Ez utóbbi közt van 1905-ből származó himlőjárvány-jelentés, de 1927-ből származó, még kézzel írt recept is, amit annak idején nem váltottak ki. Ezt egy olyan beteg-től kaptam, akiről kiderült, hogy nagyon régi leleteit is megőrizte – mondta a gyűjtő.

Ávéd János kollekciójának híre ment az orvosok között, ennek köszönheti, hogy a kis-zombori Majoros Ferenc háziorvos hagyatékát a családja neki ajándékozta, ez ma a helytörténeti gyűjteményben látható. Idős kollégája visszaemlékezéseiről hangfelvétel is készült, ennek másolatát szintén neki ajándékozták. – Megőriztem édesapám bélyegzőjét, bélyegzőpárnáját is, talán ezek állnak a legközelebb a szívemhez. A négy éve végzett, a szegedi gyermekklinikán gyógyító unokaöcsém, Pásztor Pál kapta meg édesapám orvosi táskájából a régi lázmérőt. Ávéd János háziorvos összeállította a Mindszenti házi- és állatorvosokat, valamint gyógyszereszeket számba vevő, CD-ROM mellékletet tartalmazó könyvet. Ebben százhusz orvos és gyógyszerész neve, életrajza és fotója szerepel, akik a településhez kötődnek.

(*Délvilág* – 2011. augusztus 8. és 2013. szeptember 30.)

Ifj. Ávéd János

1983. június 3-án születtem Szegeden. A gimnázium be-

fejezéséig a Tisza menti kisváros, Mindszent volt állandó otthonom. . Gimnáziumi tanulmányaimmal egyidejűleg, kezdtem el a jazz-zel foglalkozni. A tanárimmal történt rendszeres zenélés mellett, 2001-ben egy soron kívüli meghallgatás, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Jazz Tanszakán, adta meg a végső lökést ahhoz, hogy a zenei pályát tekintsem fő hivatásomnak.

Iskoláim

Mindszenti Alapfokú Zeneiskola, Erkel Ferenc Zeneiskola („Postás”), Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Jazz Tanszék

Zenekarok (leader)

ÁVÉD JÁNOS QUARTET
 ÁVÉD JÁNOS BALANCE
 ÁVÉD JÁNOS TRIO
 ÁVÉD JÁNOS UNITY
 JELEN TRIO
 ÁVÉD-CSONGRÁDI QMODERN ART ORCHESTRA
 OLÁH SZABOLCS QUINTET
 VÁCZI DÁNIEL QUINTRIO/QUATRIO
 KÉKNYÚL HAMMOND BAND
 BÁGYI BALÁZS NEW QUARTET
 CHABANDA

Díjak

2004. Belvárosi Lipót Napok III. hely, 2007. Magyar Jazz Szövetség Jazz Combo Verseny II. hely, 2007. Millenáris Teátrum Jazz Jump Showcase I. hely, 2008. I. Nemzetközi Kodolányi Jazz Verseny II. hely, 2009. Lakatos Ablakos Dezső jazz előadóművészi ösztöndíj, 2013. Jazzma.hu olvasóinak szavazatai alapján az év tenor szaxofonosa

Bálintné Kovács Júlia

Nagyon nagy veszteség érte az „Armenia” Örménymagyar Baráti Társaságot Dr. Bárányiné Dr. László Ildikó halálával, és mély bennünk a gyász. De van okunk az öröme is, mert:

Örménymagyarokat tüntettek ki Erdélyben

Június 3-án Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusa kitüntetésekkel adta át a kitüntetések és a Ferences rendi kolostor refektóriumában megtartott ünnepségre érkezett vendégeket Magdó János főkonzul köszöntötte. A négy kitüntetett egyike az apai ágon örmény gyökerű Tótfalussy Veres Éva biológus.

Laudáció Dr. T. Veress Éva kitüntetésé alkalmából

Tisztelt Ünnepelet, tisztelt Főkonzul Úr, tisztelt vendégek és barátok! Hölgyeim és Uraim!

Azt, akit ma az anyaország méltó módon kitüntet, nem könnyű megfelelően méltatni úgy, hogy teljes értékű kép alakuljon ki egy végtelenül gazdag tudományos tevékenységről.

T. Veress Éva az indítást a szülői házból kapta. Nagypapja a Nagyenyedi Gyümölcsészeti Egylet ügyvezetője volt, édesapja, a neves Veress István professzor a Kolozsvári Agrár Egyetem tanszékvezetője, nemzedékeket nevelt szakmászertre és így T. Veress Éva már a génjeiben hordozta a kertészethez elkötelezettségét, amely valódi szenvedéllyé nőtte ki magát.

A munka, a hit és a becsület hármasságát édesapjától örökölte. Nagyenyeden született 1939. augusztus 20-án, Szent István király ünnepén és ez már önmagában is gondolatátársításokat ébreszt. Gyerekkorát Csombordon töltötte, ahol édesapja a Téli Gazdasági Iskola tanára, nevelője, gazdaságvezetője és igazgatóhelyettese, majd az iskolák államosítása után a Csombordi Szőlészeti Szakiskola első igazgatója volt.

Évának Csombordon első tanítója Fülöp István volt, a szakiskola későbbi igazgatója. Fülöp István a kis Évára a falu rendezvényein versmondást is bízott. Éva a boldog csombordi évekre mindig meghatottan és hálával emlékszik vissza: „Azt, hogy az életben a kemény és pontos munkához szaktam, igényes családomon kívül a Csombordon eltöltött éveknél és Nagy Endrének, a gazdasági iskola államosítás előtti igazgatójának köszönhetem.”

Amikor 1949-ben Veress Istvánt meghívták a Kolozsvári Mezőgazdasági Egyetem magyar karának zöldségtermesztési tanszékére, Éva tízéves volt és a harmadik osztályt végezte. A csombordi három szép iskolai év után a negyediket már Kolozsváron a lutheránus iskolában folytatta. Ötödiktől pedig a Kismester utcai általános iskolába járt, majd a 3. számú leányliceumban végezte el a középiskolát kitűnő eredménnyel.

Pályaválasztása több lehetőség mérlegelése után történt, végül a Bolyai Egyetem természetrajz-kémia szakát választotta, ahova a felvételi alapján elsőnek jutott be. Az egyetem elvégzése után néhány hó-

napig Harasztoson volt tanár, majd beke-
rült a Babes-Bolyai Egyetem fizikai karára,
ahol 1961-től 1969-ig laboránsként dolgo-
zott, majd 1969-től 1976-ig biológus volt a
kar ultrahangokkal foglalkozó laboratóriu-
mában. Itt egy feltalálói szabadalma is szü-
letett a zöldségek minősége és mennyisége
növekedésére kidolgozott módszere alap-
ján. Később két újítást végzett, egyik az ul-
trahang intenzitásának mérésével, a másik a
terápiái generátorral kapcsolatos. Dokto-
ri disszertációját 1973-ban védte meg Pora
professzornál. Ennek címe: Az ultrahang
hatása a gerinces állatok eritrocitáira.

1976-tól főkutató, majd 1995-től egye-
temi tanár, a biológia-geológia kar docen-
se. T. Veress Éva kutatóként és oktatóként
több mint 50 évet dolgozott az egyetemen,
lényegében ezt tartja ma is élete főmunká-
jának.

Kutatómunkájának egyik csúcsteljesítmé-
nye, hogy 1978-ban felkérték a Visegrádon
megrendezett UBIOMED (Ultrahang a bio-
lógiában és orvostudományban) című kon-
ferencia egyik szekciójának az elnökletére.

Kutatómunkájának köszönhetően négy
alkalommal dolgozott vendégprofesszor-
ként Magyarországon 1991, 1995, 1997 és
1998-ban, kétszer a Semmelweis Orvos-
tudományi Egyetemen, továbbá a Debre-
ceni Agrártudományi Egyetemen, ahol a
biokertészetet adott elő, továbbá a Debrece-
ni Növényvédelmi Fórumon az allelopátia
és az ökológiai növényvédelem tárgyköré-
ből tartott előadásokat.

Az ökológiai kertészet népszerűsítése
T. Veress Éva jelentős tevékenysége volt.
A biokertészetet még 1980-ban édesap-
ja kertjében ismerte meg. Itt gyakoroltak
az egyetemi hallgatók, s így született meg
számos általuk írt államvizsga dolgozat.
Első vendégprofesszori megbízására férje,
Tóthfalussy Béla, a Kolozsvári Rádió mun-

katársa is elkísérte. Együtt mentek el a Kö-
zép-európai Környezetvédelmi Központ-
ba, ahol bejegyeztették a hazai Bioklubot.
A Közép-európai Központ felkérésére T.
Veress Éva elkészítette Románia mezőgaz-
daságának múltja és jelene című tanulmá-
nyát angol nyelven és felvették a kapcsola-
tot a Magyar Biokultúra Egyesülettel, mely-
lyel ezután számos közös rendezvényt szer-
veztek.

1995-ben előbb Németországban, majd
Svájcban vett részt kéthetes szakmai ki-
rándulásokon és képzésben, melyeknek ta-
pasztalatát itthon gyümölcsöztette. 2000
után a Magyar Biokultúra Egyesület át-
szervezése után a Sárközy Péter Alapít-
vány tevékenységéhez csatlakozva kap-
ta meg a Sárközy Péter emlékérmét és dí-
jat. A bioterra konferenciákon 1997 és 2013
között rendszeresen részt vett. Munkássá-
gáért a Bioterrától dicséret oklevelet ka-
pott, továbbá a Nyárádszeredai Egyetem, a
múlt évben, az oktatásnak nyújtott támoga-
tását ugyancsak dicséret oklevéllel köszön-
te meg.

1991-ben Budapestről hazajövet elmond-
ta édesapjának és Pap István professzornak,
hogy egy civil szervezetet szeretnének lét-
rehozni és az ő tanácsukra született meg a
Kertbarátok Egyesülete. Ennek tiszteletbe-
li elnöke Veress István, ügyvezető elnöke
Tóthfalussy Béla lett. T. Veress Éva pedig
20 év óta a Bioklub elnöke. A Kertbarátok
Egyesülete számos elméleti előadás mellett
gyakorlati bemutatókat is tartott és így a ta-
gok maguk is biokertészek lettek. Említésre
méltó, hogy az egyesület egy igen népszer-
ű folyóiratot, a Kertbarátok Lapját is kiadta.

Dr. T. Veress Éva tagja az Erdélyi Mú-
zeum Egyesületnek, az Erdélyi Magyar
Műszaki Tudományos Társaságnak, a Ma-
gyar Újságírók Romániai Egyesületének és
2002. dec. 6. óta köztisztviselő tagja a Ma-

gyar Tudományos Akadémiának.

Számos folyóiratban közölt cikkeket,
szerkesztőbizottsági tagja az Erdélyi Gaz-
da folyóiratnak, melyben a Biológiai Kis-
kert rovatban közli írásait.

Dr. T. Veress Évának az alábbi könyvei
jelentek meg:

Ultrahang a biológiában (Kolozsvár,
1973)

Környezetvédelem és mezőgazdaság
(Bukarest, 1977)

Ultrahang az orvostudományban és a bi-
ológiában (társszerzőkkel, 1984)

Ultrahang a biológiában és az or-
vostudományban (társszerző Fodor
Ferenc, Bukarest, 1985)

T. Veress Éva eddigi gazdag élet-
műve az erdélyi magyar tudomá-
nyos értelmiség rangját bizonyítja,
annak hozzájárulását az egyetemes
tudományhoz.

A közös csombordi gyökerekből *Kirkósa Júlia*

kisarjadt barátságunkra hivatkozva idézem
itt befejezésül Éva szavait:

„Amit az ember akar, azt tűzön vízen át
keresztül viszi.”

Isten éltesse Éva, további sikereket kí-
vánok Neked tisztelettel és szeretettel
2014. június 3.

Dr. Csávossy György

*

A júniusi hónap tartogatott még közössé-
günk számára örömet.

**Kolozsvári szakembereket is díjaz-
tak a jasi-i (jászvásári) operagálán**

Kirkósa Júlia szoprán Életműdíj-
jal tüntették ki a gálán.

Az „Arménia” Örménymagyar
Baráti Társaság őszinte örömmel
kíván mindkét tagjának hosszú,
örömeiben gazdag életet ebből az
alkalomból is.

Húsz év a kerületi örmények szolgálatában

Húsz évvel ezelőtt a kisebbségi – azóta nem-
zetiségi – önkormányzati rendszer beve-
zetésekor alakult meg a II. kerületben is az
Örmény Kisebbségi Önkormányzat, élén
Issekutz Saroltával, aki azóta is elnökként
szolgálja a kerületünkben élő, örmény gyö-
kerekkel rendelkező polgárokat. A kerek év-
forduló alkalmából május 6-án összegző ki-
állítás nyílt a Marczibányi Téri Művelődé-
si Központban Magyarörmény kultúra, ma-
gyarörmény identitás címmel.

A tárlatot *Schanda Tamás* önkormányza-
ti képviselő, a Közoktatási, Közművelődési,
Sport- és Informatikai Bizottság elnöke nyi-
totta meg. Köszöntőjében arról a sorsközös-
ségről beszélt, amely 330 évvel ezelőtt ala-
kult ki, akkor, amikor számos örmény csa-

lád Erdélyben lelt új hazára. Issekutz Sa-
rolta az elmúlt húsz év számadását osztotta
meg hallgatóságával, hangsúlyozva: a cél-
ja az volt, hogy a Magyarországon élő, már
csak magyarul beszélő, örmény ősökkel ren-
delkező emberekben felélesszék az örmény
identitást.

A május 18-ig megtekinthető kiállítás vá-
logatás az eddigi, évről évre megrendezett
kiállításokból, kóstoló az örmény történe-
lemből és kultúrából. Azok, akik még töb-
bet szeretnének megtudni a magyarországi
örménységről, illetve a kulturális egyesület-
ről, a www.magyarormeny.hu oldalon talál-
nak izgalmas programokat, olvasnivalókat.

P. ZS.

(Budai Polgár – 2014. május 16.)

Olvasói levelek

Kedves Júlia!

Meglepetéssel, de szomorú szívvel olvastam az E.Ö.Gy. füzetek 2014 áprilisi számában azt a hírt, mely szerint Nagykárolyban 2013. ápr. 25-én megemlékeztek az örmény eredetű magyar zenetanárról és karmesterről (szerk. megj.: Karácsonyi Péterről), születésének 73. évfordulója alkalmával.

Péter nekem nagyon kedves, szolgálatra kész, jó barátom volt. Gazdag könyv és irattárából több adattal segített dolgozataim és könyveim tartalmának bővítésében, melyek közül egyeseket, mint elsődleges információkat közöltem. Én pedig hozzájárultam értékes bélyeggyűjteményének gyarapításához, valamint a „Castellánok” népszerűsítésének terjesztéséhez.

A felesége és két lánya jelenlétében adta át nekem Moldován Istvánné, sz. Cabdebo Magdolna testvérének: Ft. Cabdebo Lajos r.k. szatmári kanonoknak, halála után a testvérénél őrzött családi iratokat és levelezési gyűjteményét azzal a kéréssel, hogy tanulmányozzam őket, írjak és közöljek egy dolgozatot testvére emlékének megőrzése végett.

(Kérésének én eleget tettem. És mivel „családi ügyekbe beavatkozás tiltása” indoklásával önök nem szándékozták közölni a dolgozatot, a szatmárnémeti r.k. püspökség beleegyezésével, a Szatmári Friss Újságban, valamint a bukaresti Ararátban és Nor Ghiank-ban közöltem. Pedig érdekes adatokat tartalmaz az erdélyi örmény eredetű magyarok két világháború, és közvetlen ez utáni időben lezajlott történetéhez, melyről eddig még senki sem írt.)

Mint említettem, Karácsonyi Péter barátomnak egy nagyon gazdag könyv és irattára volt, örmény vonatkozású adatokkal. Halála után felesége és nagyobbik leánya (Zsuzsi) Németországba, kisebbik leánya pedig Magyarországra költözött. (...) Ezeket azért írom, hogy megérdeklődjék mit csináltak a könyv és irattárával, alapos tanulmányozás és hasznosítás céljából. (...) Előzetes köszönettel és tisztelettel

Gazdovits Miklós

*

Sári drága, a Sasvári cikkében emlegetett Kabdebó János főmérnök az apám, és Dr Papp István gimnáziumi latin tanár felesége, Kovrig Juliska néni (Szamosújvár tiszti főorvosának lánya, és az én nagyanyám testvére) apám nagynénje. Egy házban laktunk évtizedekig Gyöngyösön. Előbb Papp Pista bácsi került oda, és ő szerzett állást és lakást apámnak. Az ő egyik fia volt Papp György atomfizikus, aki Bay Zotyínál (Szabó Lőrinc osztálytársánál) doktorált, és együtt oldották meg a világon második alkalommal (1945 májusában) a holdradar kísérletet az Egyesült Izzó keretében (aztán az oroszok leszerelték a gyárat).

Kovrig doktor Szamosújvár tisztifőorvosa volt, aki arról is nevezetes, hogy miután Rózsa Sándor meghalt az ottani börtönben, ő amputálta le a fejét, hogy valami múzeumba vigyék.

Íme, kicsi a világ.

Szeretettel, *Lóránt*

(Szerkesztői megjegyzés: Dr. Kabdebó Lóránt író, irodalomtörténész olvasói levele dr. Sasvári László: *Történelmi távlatban a magyarországi örmények* c. előadásához kapcsolódik, amely a füzetek 2014. márciusi szám 7-9. oldalán olvasható. Ilyen kicsi a mi magyarörmény világunk.)

Nemzetiségi választások

Felkérjük az örmény gyökerű magyarokat szerte az országban, hogy kérjék felvételüket az örmény nemzetiségi névjegyzékbe a *Nemzetiségi választópolgárként történő nyilvántartásba vételi kérelem* kitöltésével és eljuttatásával a helyi választási irodába (személyesen, vagy postai úton) E lapot a Választási iroda 2014. elején mindenki részére postai úton megküldte, de ha elveszett, szívesen eljuttatjuk a blankettát postai úton. A jelentkezést megteheti interneten is a www.valasztas.hu illetve www.magyarorszag.hu honlapon keresztül. A személyi adatoknak a személyi igazolvány alapján történő pontos kitöltése után az **örmény** kockába X jelet téve kérjük az örmény nemzetiségi névjegyzékbe való felvételt. Ne zavarja, hogy nincs külön rubrika a magyarörmények számára. Vállalnunk kell örménységünket akkor is, ha már zömmel csak magyarnak érezzük magunkat. Ne felejtsek el a kérelmet keltezéssel és aláírással ellátni! A kérelem alapján a helyi Választási Bizottság határozattal dönt az örmény nemzetiségi névjegyzékbe történő felvételről, amely határozatot postán megküldenek a kérelmezőnek.

Csak regisztrált személy szavazhat az őszi örmény nemzetiségi választáson és csak regisztrált személyt lehet örmény nemzetiségi képviselőnek ajánlani!!!

Ne feledjék, hogy az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület 16 évi harca eredményeként a 2011. évi új nemzetiségi törvény végre elismerte a hazai örménység **magyar anyanyelvűségét** is. Ezután nem érhet többé vád bennünket, hogy magyarul ápoljuk örmény gyökereinket. A hazai történelmi örménység összefogással végre a valódi számszerűségét is meg tudja mutatni. Bárhol éljenek magyarörmények az országban, akik regisztráltatták magukat és a majdan kitűzendő választáson szavaznak az EÖGYKE országos listájára (a fővárosban a fővárosi listára is), azok be tudják juttatni közvetlen választással az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület országos listáján szereplő képviselőket az Országos Örmény Önkormányzatba. A fővárosban pedig a Fővárosi Örmény Önkormányzatba. Ezzel elérhetővé válik, hogy végre a 350 éve a Kárpát-medencében élő magyarörménység kezébe tudja venni országos szinten az örmény kultúra és hagyományok ápolásának feladatát.

Ha nem lesz elég regisztráltunk és szavazónk, akkor

- nem fog megjelenni a XVIII. évfolyamát élő Erdélyi Örmény Gyökerek füzetek,
- nem tudjuk üzemeltetni a Fővárosi Örmény Klubot, összefogva a közösséget,
- nem tudunk további könyveket kiadni (eddig 20 könyvünk jelent meg),
- nem lesznek barangolások, kiállítások, nagyrendezvények (pl. Aradi Vártanúk emlékműsor)
- pénzühiány miatt veszélybe kerülhet a Budapesti Örmény Katolikus Lelkészség működése, állagának fenntartása is. Pedig egyházunkért tíz évig harcoltunk, hogy megtisztítsuk az Orlay utcát a betolakodóktól, azóta rendbe tettük az ingatlant, örmény katolikus hitéletünk zavartalan és megnyitottuk az örmény közgyűjteményünket is.

Létezhet-e ezek után egyetlen örmény gyökerű magyar is, aki ezen értékeinket feladná? Azt hiszem, hogy ezt senki sem vállalná magára.

De nem csak hinni, hanem tenni is kell!!! Mindenki regisztrációjára és szavazatára szükség van!!!

Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület, *dr. Issekutz Sarolta* elnök

Bálintné Kovács Júlia

Életem második zarándoklata (1. rész)

Ha Isten is megengedi, július végén végigjárhatom életem második zarándokútját. Mindkettő összefügg örménymagyar Édesapámmal. Az ő családja volt a katolikus, és ennek döntő szerepe volt abban, hogy azon a zarándoklaton vegyek részt Rómában, Assisiben, amelyet éppen Ft. Jakab Gábor pápai káplán vezetett. Az élmény mélyen bevésődött szívembe, meg is írtam a kolozsvári *Szabadságban*, Zarándoklás önmagamhoz címen.

Az I. világháború kitörésének 100. évfordulójára, ott harcoló őseinkre, hőseinkre emlékezve készülünk július végén a közös kegyeleti barangolásra. Ez az esemény alkalmat ad számomra, hogy a *Dr. Száva Tibor-Sándor* remek kis könyvét: *Erdélyi magyarörmények az I. világháborúban* (Csíkszereda, Alutus Kiadó. 2005.) kiegszítsem.

Dr. Száva Tibor-Sándor műve forrásai között első helyen említi *Vitéz Deseő Lajos, Ardói Gyula* könyvét: *Erdélyi ezredek a világháborúban* (Ardói irodalmi és könyvkiadó vállalat kiadása, Bp. 1941).

Én alapvetően ebből a könyvből keresem ki a nagy valószínűséggel annak vélt, vagy valós örmény gyökerű katonákat. Meg kell azonban jegyeznem, hogy a birtokomban lévő példányon nem szerepel a kiadás éve, és járt is a kezemben éppen Gyergyóalfaluban, egyik „barangolásunk” alkalmával olyan példány, amelyben a felsorolt katonák nem mind egyeztek az édesapám őrizte könyvben lévőkkel.

Azok, akiket Ardói Gyula – „A világháború alatt erdélyi ezredeknél szolgálatot teljesített tisztak, altisztak és legénység által szolgáltatott adatok alapján” baj-

társi emlékalbumában felsorol, valamennyien tagjai lettek a Vitézi Rendnek.

„A Vitézi Rendnek hármas célja van: jutalmazni a vitézséggel párosult honfi erényt, megtartani a nagy idők legjobbait és biztosítani a hősök nemzetségének fennmaradását...”

A Vitézi Rend Kis Kátéjának mottója:

„Vitézek, mi lehet ez széles föld felett szebb dolog az végeknél?” (Balassi Bálint)

Elöljáróban jelzem, hogy közleményeinkben nem csak a történelmi Erdélyről van szó, hanem a „részekkel” együtt, a mai értelemben vett Erdélyről.

(Természetesen sokan kimaradtak az idézett könyvből, de az azóta megjelent különböző kiadványokban rábukkanhatunk több örménymagyar katona nevére, akik részt vettek az I. világháborúban. Akikre rátaláltam azokat felsorolom.)

Célom a legjobb szándékkal *kiegészíteni* ahol erre alkalom adódik Dr. Száva Tibor-Sándor úttörő munkáját, a már megjelentek adatait, – ezeket a részeket jelzem, valamint azt is, ha új neveket közlök. Ahol találok valami érdekes színes anyagot, ott azokkal oldani szeretném a világháborúk sötét fellegeit.

Kiegészítések:

A háborús keresőszolgálat honlapja szerint a szilágysomlyói illetőségű, 1890. március 9-én született *Ajtay Ferenc* t. főhadnagy részt vett a II. világháborúban is, és a Focsani (Foksány, Románia) hadifogolytáborban hunyt el, 1945. októberében.

Ajvász Árpád, Béla és Jenő, testvérek voltak, *Ajvász Kristóf* kereskedő és *Szenkovits Róza* gyermekei.

Székelykeresztúron 1920-ban, titkár és tagok jegyzékével felbukkan a KERESZT-ÚRI ATLÉTIKAI CLUB. Első elnöke *Ajvász Béla*, a sportegyesület színe pedig: fekete-piros. Színük 1924-től lett zöld-fehér, melyet a mai napig megőriztek.

Ajvász Béla 1930-ban *Ajvász Kristóffal* együtt, Székelykeresztúrról „a szamosújvári örmény katolikus főtemplom renoválási költségeihez hozzájárulni szíveskedett.”

(Sajtóhiba miatt halálozási évét nem tudjuk, a Száva könyvében, ugyanaz jelenik meg halála éveként, mint a születési éve.)

Ajvász Jenő 1917-től a nehéz-tüzérségnél szolgált az olasz és az albán fronton. A hatalomváltást követően 1924-től testvérelével társtulajdonosa a csíkszeredai Fekete Sas gyógyszertárnak, ahol 1940-ig dolgozott.

Gözsy Árpád, aki „Szerepet vállalt a csíkszeredai közéletben, 1920-tól ő lett a Csíkszeredai Gyógyszerek Testületének elnöke. 1924-ben mindenki számára váratlanul eladta a gyógyszertárát a Székelykeresztúron született, örmény származással rendelkező gyógyszerész testvéreknek, *Ajvász Jenőnek* és *Ajvász Árpádnak*. Az adásvételi szerződést 1924. június 29-én írták alá és a következő állt benne:

„...Gözsy Árpád örök áron eladja és *Ajvász Jenő* örök áron megveszi az eladó kizárólagos tulajdonát képező Csíkszeredában [a Kossuth Lajos utca 32. szám alatt] fekvő gyógyszertárát jogosítványával, az összes felszerelésével, teljes anyagkészletével.” 1924. június 29.

Ajvász Árpád és Ajvász Jenő 1930-ban Csíkszeredából a szamosújvári örmény katolikus főtemplom renoválási

költségeihez hozzájárult. 1943-ban ismét katonai szolgálatra hívják be, ekkor a csíkszeredai 201-es hadikórház vezető gyógyszerésze lesz. A visszavonulás után Balatonbogláron fogságba jut, és 1945-ben hadifogolyként Oroszországba kerül, 1946-ban szabadul. Ezt az időszakot szervezte megsínylette, egészségi állapota leromlott, és hazatérte után 1949-ig nyugállományba vonult. A gyógyszertárak államosításakor visszatér a szakmához és Székelykeresztúron egy állami gyógyszertár vezetését bízzák reá, ezt a munkakörét haláláig látta el. 1955. szeptember 26-án, Marosvásárhelyen hunyt el.

Muzsikás Ajvász (részletek *Barabás István* írásából)

A gyergyóalfalusi lenfeldolgozó ezelőtt kerek száz évvel részleget nyitott Székelykeresztúron. Ez volt az első gyára, 1901 tehát fontos mérőföldkő a város történetében. Nemsokára újabb említésre méltó esemény

következett, most már a kultúra fejezetéből.

Lapozzuk gyorsan tovább a Székelykeresztúr kollekcióját, hátha e proletár siralomvölgyből napfényes mezőkre jutunk. És csak két évet kell átugranunk, mert nicsak, 1907-ben milyen rózsaszínű híradás gerjeszti ünnepváró hangulatunkat: „Polgári leányiskolánk műsorral egybekötött táncmulatást tart február 10-én. Jegyek *Ajvász Kristóf üzletében*.” Innen már egyenes út vezet a négy év múlva megjelenő híradásokhoz: 1911. október 1-jén felhívás a Székelykeresztúri Filharmonikus Társaság megalakulására, december 11-én pedig az első koncert, műsorán Liszt, Weber, Johann Strauss, *jegyek elővételben Ajvász Kristóf üzletében*.

A Vitézi Rend jelvénye

Kiderült tehát, hogy a századelő ke-resztúri művelődési életének minden fontosabb eseményében szerepet vállalt Ajvász Kristóf családi vállalkozása is. Hogy nem csupán szponzor volt, aki holmi koncertek, bálók nemes ügyén felbuzdulva, segítette a szervezésben, bizonyíték a Székelykeresztúr 1918. január 19-i szá-mának híradása: a helybeli jótékony nő-egylet január 13-án megtartott választmá-nyi ülésén a háború következtében éhező szegény székelyek megsegítése céljából több úrhölgy mellett *Ajvász Kristófné* is nagylelkű felajánlást tett, ő személy sze-rint egy véka paszulyt (így írja a lap) ado-mányozott a nemes célra.

A mikrotörténelem és emlékhagyomá-nyozás műfaji törvényei szerint íme, az Ajvász család neve fennmarad, sőt a XXI. században is beragyogja Székelykeresztúr múltját. Tanúság arra, hogy eleink a kul-túra pártolásáról akkor sem mondtak le, amikor a város lakói éppen éheztek. Holmi elégedetlenségek miatt sztrájkoltak a gyár-ban, aztán elmentek a háborúba, a szeren-csésebbje, ha nyomorékon, tetvesen is, de hazatért. És bármi történt, nem felejtett el betérni Ajvász Kristófhhoz jegyet vásárol-ni hangversenyre, iskolai ünnepségre, elő-fizetni újságra. Székelykeresztúr nem vár-ta az állam sült galambját, hanem közön-ség és szponzor, ki-ki lehetőség szerint sa-ját zsebéből áldozott kultúrája életben tar-tására. Ha sztrájkolt, tüntetett is a nyomor miatt, utána jegyet váltott Ajvásznál, és el-ment meghallgatni Liszt Ferenc Magyar rapszódiaját. Hogy miért idézem a példát most, száz év múlva, találja ki az olvasó. (Forrás: *Hargita népe*, 2001. dec. 8.)

Új nevek!

Antal László dr. tartalékos százados, ügy-véd.(Szatmárnémeti). 1875-ben szüle-

tett Szatmárnémetiben. Tényleges katonai szolgálatra 1898-ban vonult be a 12. hon-véd gyalogezredhez. 1914-ben, mint had-nagy az orosz harctérre ment. Bilek mel-letti ütközetben vett részt. 1915 március közepén, mint főhadnagyot a 17. gyalog-ezredhez vezényelték. 1916 júniusában a miskolci kiképző-csoportnál szolgált. 1918 márciusában a 64. honvédgyalog-ezred kötelékében az olasz frontra ke-rült. Itt Oderzó mellett harcolt. 1918 júli-usában szabadságra ment, majd utána fel-mentették. Kitüntetései: Bronz S.L., Aék., KcsK. Heé.1908 jub. emlékérem.

Antal László dr. Szatmárnémetiből 1930-ban hozzájárult a Szamosújvári ör-mény katolikus főtemplom renoválási költségeihez.

dr. Ávéd János ügyvéd, (Gyergyóalfalu) az első világháborúban, mint tartalékos tüzérfőhadnagy vett részt. (Forrás: *Dr. Ávéd László orvos önéletráisa*)

Balta Zoltán dr. tartalékos hadnagy, városi főjegyző (Szilágysomlyó). 1892-ben született Szilágysomlyón. 1915 januárjában vonult be Désre, a 32. honvéd gyalogezredhez. 1915 decemberében a 20. népfelkelő gyalogezred kötelékében az orosz frontra ment. Kirlibabqa és Dor-na Vatra mellett harcolt. 1918. nov. 19-én szerelt le. A KcsK.tulajdonosa.

Begidsán E. Manó őrmester, nyu-galmazott államrendőrségi detektív (Szamosújvár). 1888-ban született Sza-mosújváron. 1914. augusztus 1-én vo-nult be Marosvásárhelyen a 62. királyi gyalogezredhez. A tábori ezreddel aug. 7-én az orosz frontra ment, 11 hónapi tűzvonalszolgálat után Halics mel-lett súlyosan megsebesült. 1918. no-venberében mint 100 százalékos had-irokkant szerelt le. Kitüntetései: KcsK., Seb.é. és Heé.

Begidsán Ottó I. világháborús hősi ha-lott, mint II. éves jogász.

(Forrás: *Radix Fórum*)

Besenczky Márton gyalogos, kőműves-mester. Szilágysomlyón született 1886-ban. Onnan vonult be 1915 februárjában Kolozsvárra, az 51. számú gyalogezred-hez. A 9. menetzászlóaljjal az orosz harc-térre ment.

Besenszky Béla Magyarláros, 1890–?

Kiegészítés

Leszerelése után Magyarlárosra tért haza, és ott élt haláláig. *Dr. Cholnoky Béla* A Lá-pos Szurdoka című írásában, (Erdély, 1944. április) írja: „Nagyon nagy nyeresége len-ne az erdélyi turistaságnak, ha könnyebben volna megközelíthető. (...) Ha Besenszky Béla m. kir. útmester úr szíves segítségét nem élvezhetem, aligha tudtam volna a ter-vezett utat megvalósítani. Legyen szabad a szíves megértő segítségért Besenszky Béla úrnak, a Lápos-szurdok lelkes rajongójá-

nak, ezen a helyen is őszinte szívből hálás köszönetet mondani.”

Dr. Boros Ádám pedig, aki valószínűleg együtt volt Cholnokival ezen a felfedező úton, *A Természet* című folyóirat 1944. júniusi számában így ír „Besenszky Béla a magyarlárosi törvényhatóság útmestere, a környék természeti szépségeinek legjobb ismerője, és a vidékre utazó természetku-tatók legfőbb útbaigazítója.”

Besenczky Márton gyalogos, kőmű-vesmester Szilágysomlyón született 1886-ban. Onnan vonult be 1915 február-jában Kolozsvárra, az 51. számú gya-logezredhez. A 9. menetzászlóaljjal az orosz harctérre ment, ahol Branovice és Ivángorod bevételénél harcolt. 1917-ben az olasz frontra vitték, itt részt vett a 11. Isonzói csatában. 1918. szeptember 12-én Minte San Michele környékén fogságba esett, ahonnan csak 1920. május 16-án jött haza. Kitüntetései: O1., KcsK.

Folytatjuk

Fővárosi Örmény Klub

2014. augusztus 21., csütörtök 17 óra

A Pest megyei Kormányhivatal Nyáry Pál terme, bejárat: Bp. V., Városház u. 7.

Műsor

Csiky Gergely, a drámaíró

(Pankota 1842. dec. 8. – Budapest 1891. nov. 19.)

Ingyenélők – társadalmi dráma

(film, 1979, 76')

Írta: Csiky Gergely,

Operatőr: Czabarka György, Rendezte: Hajdufy Miklós

Rendezi: Budapest Főváros XII. kerületi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat

Támogató: Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

és a Fővárosi Örmény Önkormányzat

Zeneagapé: új, fiatal művészek mutatkoztak be

Egy új zenei csemege hangjai varázsolták el az Örmény Katolikus Lelkészség június elseji zeneagapé hallgatóságát. Nagy várakozás előzte meg a magyarörmény 19 éves Várallyay Fülöp vendégszereplését, aki a Bartók Béla Konzervatórium negyedéves hallgatója, és a csíkszépvízi gyökerű Zakariás Mária unokája. Műsorán elsőként Mozart a-moll szonátájának I–II. tétele szólalt meg, a mozarti zenei stílus ihletett tolmácsolásában.

Ezt követően játékosan szólaltatta meg Bartók Béla 3 Burlesqueskéből a I. Perpatvar című művét. A szellemes zenei perpatvar briliáns technikai könnyedséggel és fiatalos lendülettel adta elő. A műsor fénypontja Schumann a-moll zongoraversenyének I. tétele volt. A merész zenei vállalkozás különlegességét az adta, hogy a zenekart Fülöp negyedéves konzervatóriumi társa, a szintén 19 éves Oláh Krisztián szólaltatta meg, egy remek hangzású elektromos zongorán. Krisztián zenész családból származik és két testvére is zenei pályán tanul. A zongoraver-

Balról Várallyay Fülöp és Oláh Krisztián

seny technikai megoldása igazi technikai bravúr volt, valóságos zongoraverseny hangulatot teremtett.

A két fiatal pompás és hiteles játékát szűnni nem akaró, dübörgő vastaps jutalmazta. Nagyszerű volt fiúk! Ráadás-ként a jazz világából egy lírai hangvételű Bill

Evans: A time for love című szerzeményt adtak elő, két zongorán egymásnak felelgető szellemes megoldásban. A nagyszerű produkciót a közönség újabb vastapsal jutalmazta, amelyhez hozzájárult a fiatalok hallatlanul kedves személyisége. Nagyszerű játékkal igazi zenei élményt szereztek.

Szeretnénk őket máskor is újból hallani!
Zakariás Antal Dirán

A júniusi zeneagapé közönsége

Elhunyt Dr. Bárányi Ildikó Mária

a Máltai Segélyszolgálat temesvári fiókszervezetének elnöke

A Máltai Segélyszolgálat temesvári fiókszervezetének vezetősége és munkaközössége megtört szívvel tudatja, hogy május 31-én, szombaton, életének 77. évében elhunyt Dr. Bárányi Ildikó Mária, a szervezet elnöke.

Dr. Bárányi Ildikó 1937. június 8-án született Csíkszecsőben (Hargita megye). A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetemen általános orvosi szakon szerzett diplomát (1960). Ezt követően körzeti orvos Krassó-Szörény megyében, főorvos Vöröscsárdán. 1991-től a Máltai Segélyszolgálat önkéntes vezetője, a temesvári fiókszervezet alapítója és 1991 óta elnöke. Gazdag írói munkássága ismert határon innen és túl. Rendszeresen közölt egészségügyi szakkikket, karcolatokat, novellákat, publicisztikai írásokat több folyóiratban (Szabad Szó, Heti Új Szó, Utunk, Előre, Lépcsők, Nyugati Jelen), továbbá számos könyv szerzője. Tagja volt a Romániai Írószövetségnek, a Magyar Orvosírók Szövetségének, a Magyar Egészségügyi Társaságnak, a Segítő Jobb Egészségügyi Humanitárius Alapítvány Temes, Hunyad és Krassó-Szörény megyei megbízottja (1993-2007).

Szakmai elismerései: Dank und Anerkennung Malteser Hilfsdienst ezüst emlékérem (2000), arany- érdemérem (2006), Romániai Írószövetség Temes megyei fiókszervezetének prózai díja, Apor Vilmos Bronz Érdemérem – A magyar Máltai Lovagok Szövetségének kitüntetése (2006), Az Év Önkéntese elismerés (2012).

Dr. Bárányi Ildikó sokrétű tevékenysége, szakmai tudása, meleg embersége örökre beírta nevét munkatársai, tisztelői és barátai szívébe.

Nyugodjék békében!

Temesvár, 2014. május 31.

A Máltai Segélyszolgálat temesvári fiókszervezetének munkaközössége

*

Baráti részvét Bátyámnak és Családjának

Veletek együtt állunk a döbbenettől bénultan, s nehezen hisszük el, hogy végleg elvesztettük azt az EMBERT, akinek mindig volt ereje a csüggedők vigasztalására, az esetetek segítésére. Tehetetlen kétségbeesésünkben szemrehányással is gondolunk Ildikóra, a Kedves Doktornőre, mivel most sok száz vagy ezer embernek okozott fájdalmat Ő, akinek szinte életcélja volt, hogy minél kevesebb szomorú ember legyen a Földön. Talán, ha tudta volna, hogy távozásával ennyi embernek okoz mérhetetlen bánatot, akkor jobban vigyázott volna magára, s nemcsak mások, de saját egészségére is.

Dr. Bárányi Ferencnek és Családjának annak tudatában kívánunk részvétet és belenyugvást a kegyetlen sors akaratába, hogy tisztában vagyunk: soha semmivel nem pótolható DR. BÁRÁNYI ILDIKÓNAK, a szeretett feleségnek és szerető édesanyának az elvesztése.

A HETI ÚJ SZÓ Munkatársai és a HÚSZ Baráti Kör tagsága nevében

Graur János

Roska Tamás visszaadta lelkét Teremtőjének

Életének 74. évében, türelemmel viselt súlyos betegség után, június 17-én elhunyt Roska Tamás villamosmérnök, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bolyai- és Széchenyi-díjas egyetemi tanára, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja, a Nagy Szent Gergely-rend birtokosa, a Leuveni és a Pannon Egyetem díszdoktora, az Academia Europaea tagja – tájékoztatta szerkesztőségünket a PPKE Rektori Hivatala.

Roska Tamás a Pázmány Péter Katolikus Egyetem PPKE Információs Technológiai és Bionikai Karának alapító dékánja, a celluláris hullámszámítógép architektúrájának megalkotója, a hazai bionikai képzés megteremtője fiatalok generációit indította el a világszínvonalú kutatómunka felé. Tudományos tevékenységét számos hazai és nemzetközi díjjal ismerték el.

Emberi nagylelkűségét, szerénységét, a jó ügyért való lelkesedését és a diákokért való fáradhatatlan törődést hagyta ránk örökül – szerepel a PPKE Rektori Hivatala gyászírásában.

Roska Tamás 1940-ben született Budapesten. 1964-ben a Budapesti Műszaki Egyetem Villamosmérnöki Karán szerzett kitüntetéses diplomát, 1973-ban a műszaki tudomány kandidátusa, majd 1982-ben a műszaki tudomány doktora fokozatot szerzett.

1964-től 1970-ig a Műszeripari Kutató Intézetben, 1970-től 1982 elejéig a Távközlési Kutató Intézetben, 1982 óta az MTA SZTAKI-ban dolgozott. 1985 óta az Analogikai és Neurális Számítógépek Kutatólaboratórium vezetője volt. A nemlineáris dinamika, a mesterséges „neurális” áramkörök és az analogikai celluláris hullám számítógépek, újabban a sokezer processzoros celluláris hullám számítógépek problémáival foglalkozott 1989 óta évente, sok évig több hónapra, a Kaliforniai Berkeley Egyetem meghívott vendégkutatója volt. Társfeltalálója az első programozható analogikai celluláris szuperszámítógép elvnek, valamint a CNN bionikus szemnek. Az analogikai celluláris számítógép számítástechnikai infrastruktúrájának teljesen új rendszerét munkatársaival az MTA SZTAKI-ban dolgozták ki.

1993 elején Hámori Józseffel létrehozták a Neuromorf Információs. A SZTAKI Tudományos Tanácsának elnöke volt.

Technológia interdiszciplináris doktori programot, amely később kiegészülve a Csurgay Árpád vezette nanotechnológia programmal, majd a Prószyéky Gábor vezette nyelvtechnológia programmal és több más területtel a Pázmány Egyetem Információs Technológiai Karán önálló, interdiszciplináris műszaki tudományi Doktori Iskolává vált.

Szakterületének vezető folyóiratában az elmúlt 15 év egyik legtöbbet idézett kutatója. Több mint száz nemzetközi tudományos közleményére közel háromezer hivatkozás történt, a legtöbbet idézett négy dolgozatára több mint kétezer.

1989/90-ben a Veszprémi Egyetemen megszervezte a Műszaki Informatika szakot, 1998-ban a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen pedig az Információs Technológiai Kart. A kar alapító dékánja volt 1998 és 2006 között, ezt követően a kar pro-dékánja és a Doktori Iskola vezetője volt.

2006-ban a Semmelweis Egyetem és a Pázmány Egyetem közös szervezésében megalapították a Molekuláris Bionika új, multidiszciplináris alapszakot, melynek szakfelelőse volt. A szak ez év szeptemberében indult, amely Európában az első ilyen alapszak.

Gábor Dénes-díjat (1993), Kalmár László-díjat (1993), Szentgyörgyi Albert-díjat (1994), Széchenyi-díjat (1994) kapott. 1999-ben a Pro Renovanda Cultura Hungariae nagydíját kapta, 2000-ben megkapta az Institute of Electrical and Electronic Engineers (IEEE) Third Millenium Medal és az IEEE Circuits and Systems Society Golden Jubilee Medal kitüntetések, 2002-ben elnyerte a Bolyai-díjat.

1992-ben az IEEE (Institute of Electrical and Electronic Engineers) fellow-vá, 1993-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjává, majd 1998-ban rendes tagjává, 1993-ban az Academia Europaea (London) tagjává, 1994-ben az Európai Tudományos és Művészeti Akadémia (Salzburg) tagjává választotta, 2001-ben a Veszprémi Egyetem honoris causa doktorává avatta, 2008-ban a Budapesti Műszaki Főiskola díszpolgára lett. Ózd város díszpolgára.

(Magyar Kurír, Katolikus Hírportál –2014. június 18. szerda)

Egyházi hírek nyárra

A nyári időszakban, júliusban és augusztusban csak kéthetente lesz szentmise a budapesti örmény katolikus templomban (Bp. XI. Orly u. 6., 16,30 órától).

A szamosújvári Világosító Szent Gergely napi búcsú 2014. július 5-én, szombaton 11 órakor kezdődik, utána szeretetvendégség, valamint Kiss Ferenc: Szongott Kristóf életéről és munkásságáról szóló könyve bemutatója várja az érdeklődőket.

Az erzsébetvárosi (Dumbraveni) Nagyboldogasszony napi búcsú augusztus 15-én 11 órakor kezdődik, utána szeretetvendégség lesz.

Gyergyószentmiklóson szeptember 5-7-ig Örmény Művészeti Fesztivál lesz, amelynek keretén belül a Kisasszony napi búcsú szeptember 7-én lesz 10 órától az örmény katolikus templomban.

Szerkesztőség

Dr. Erdő Péter bíboros szentmiséje az örményeknél

(Fotó: Kabdebó János – cikkünk a 19–23. oldalon.)

*Dr. Erdő Péter bíboros úr ünnepi szentmiséje az Orlay utcai örmény katolikus templomban
(Fotó: Kabdebő János – cikkünk a 19–23. oldalon.)*

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytatja a **pénzadományok gyűjtését** az erdélyi magyarörmény közösségek részére. Pénzbeli adományok az egyesület bankszámlájára befizethetők.

Bankszámlaszám: Budapest Bank Rt. Királyhágó fiók: 10100792-72594972-00000007

Az **Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület székhelye:** 1015 Budapest, Donáti utca 7/a.

Postacíme: 1251 Budapest, Pf. 70. **Telefon:** 201-1011, **fax/tel.:** 201-2401

Elnök: dr. Issekutz Sarolta

ERDÉLYI ÖRMÉNY GYÖKEREK – füzetek

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület havonta megjelenő kiadványa

A kiadványt támogatja:

a Fővárosi Örmény Önkormányzat

(1054 Budapest, Akadémia u. 1. II. emelet 280, telefon: 332-1791)

(félfogadás: hétfőn 16.30–18.30 óráig, fovarosiormeny@gmail.com),

a Ferencvárosi Örmény Nemzetiségi Önkormányzat, a XI. ker.-i Újbuda Örmény Önkormányzat

és a XV. ker.-i Örmény Nemzetiségi Önkormányzat,

valamint az Emberi Erőforrások Minisztériuma Nemzeti Együttműködési Alap

Nyilvántartási szám: 2.2.4/78/2002.

Főszerkesztő: **Béres L. Attila**

Felelős kiadó: **dr. Issekutz Sarolta**

Munkatársak: Dr. Sasvári László, dr. Issekutz Sarolta, Bálintné Kovács Júlia (Kolozsvár),

Dr. Puskás Attila (Marosvásárhely)

Szerkesztőség: 1251 Budapest, Pf. 70. Tel.: (1) 201-1011, Fax: (1) 201-2401

Lapzárta: minden hónap harmadik csütörtökét követő hétfő!

Tördelés: Szakmány György

Nyomdai munkák: Pannónia Nyomda Kft.